

Przykłady wykorzystania mikroskopii elektronowej w poszukiwaniach ropy naftowej i gazu ziemnego

mgr inż. Katarzyna Kasprzyk

Mikroskop skaningowy

- Pierwszy mikroskop elektronowy transmisyjny powstał w 1931r
- Dalsze prace badawcze i udoskonalenia doprowadziły do skonstruowania skaningowego mikroskopu elektronowego, gdzie w jednym urządzeniu połączono takie cechy jak duża rozdzielczość i duża głębia ostrości oglądanych obrazów
- Pierwszy mikroskop skaningowy (SEM) powstał 1965r, a 1966r została uruchomiona seryjna produkcja (JEOL)

Mikroskop skaningowy w CMR

Mikroskop elektronowy skaningowy JSM 6300

Zasada działania SEM

- Elektrony emitowane z katody (rozżarzone włókno wolframowe), są przyśpieszone napięciem od kilku do kilkudziesięciu kV (5-30kV)
- Wiązka ta jest dokładnie zogniskowana przy pomocy kondensatorów i soczewki obiektywowej i dochodzi do próbki jako zogniskowana wiązka o średnicy od kilku Å do kilku μm .

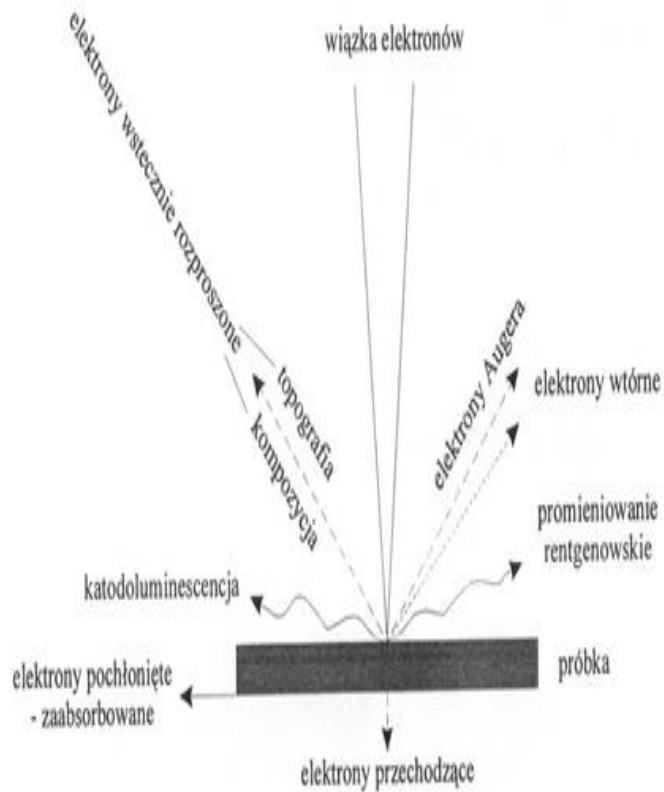
$$\mu\text{m} = 10^{-6}\text{m}$$

$$\text{Å} = 10^{-10}\text{m}$$

Zasada działania SEM c.d.

- Badana próbka jest bombardowana wiązką elektronów o energiach najczęściej w zakresie od 5 – 30kV, czego efektem jest emisja całego szeregu różnych sygnałów, m.in. elektronów wtórnych

Zasada działania mikroskopu SEM c.d.

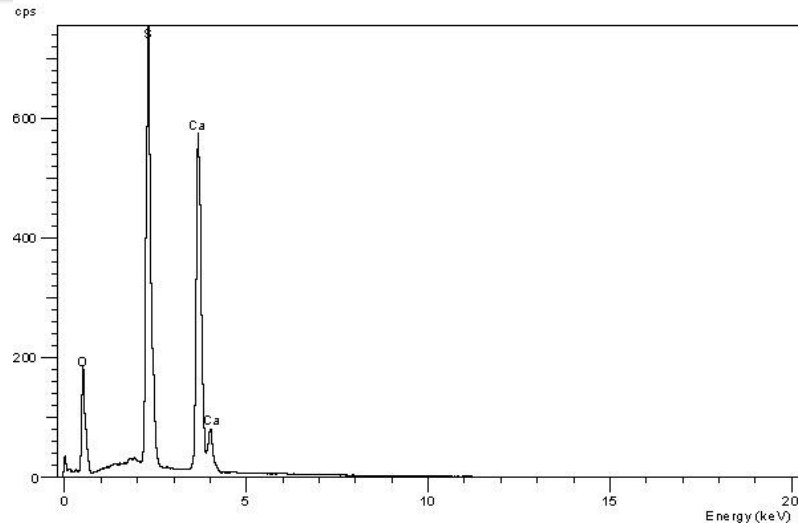
Pole magnetyczne cewki skanującej przesuwając zogniskowaną wiązkę elektronów po próbce przesuwając ją „od punktu do punktu” po całej powierzchni skanowania, w pełnej synchronizacji z wiązką elektronów w monitorze mikroskopu. W efekcie działania wysokoenergetycznej wiązki elektronów wysyłanej przez katodę, z powierzchni próbki emitowane są elektrony wtórne, które niosą informacje o dokładnej, przestrzennej topografii powierzchni próbki. Skanowany obszar powierzchni próbki wyświetlany jest na ekranie monitora mikroskopu SEM.

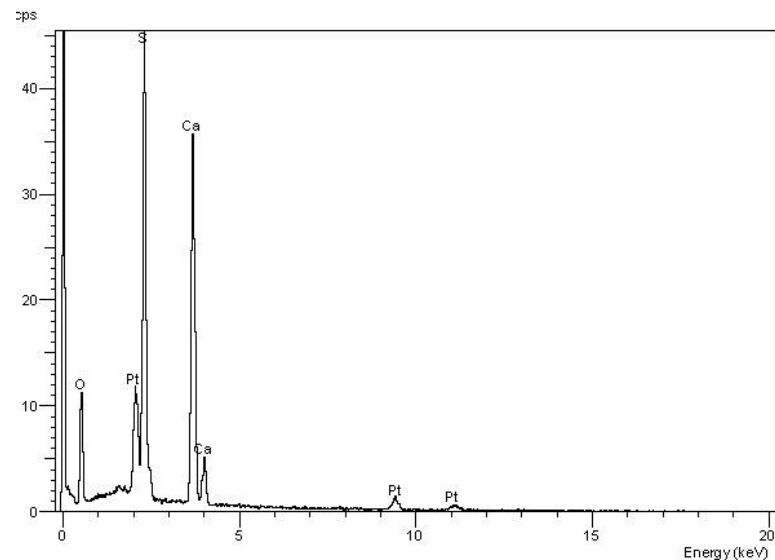
Monitory mikroskopu na których rejestrowany jest obraz

Mikrosonda EDS

- Mikroskop SEM jest sprzężony z mikroanalizatorem rentgenowskim EDS
- Dzięki sondzie EDS może badać skład pierwiastkowy nawet najdrobniejszych faz mineralnych
- Na analizach z przełamów widoczne są piki PLATYNY (Pt), są to artefakty, które są wynikiem napylenia próbki platyną
- Próbka jest napylna platyną, aby zapewnić przewodność dla elektronów, które „bombardują” skałę

Analiza EDS płytki cienkiej

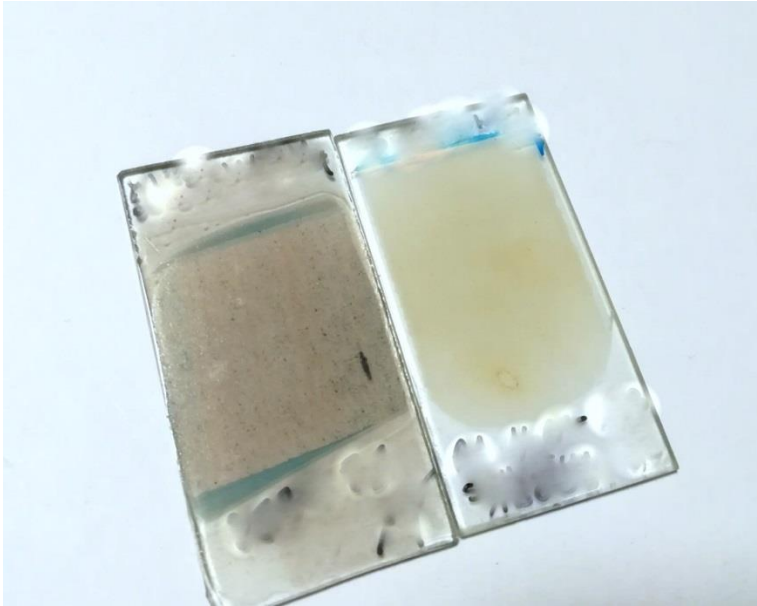
Analiza EDS przełam

Przygotowanie próbki (przełamu) do badań w SEM

- Wytypowanie próbki do badań
- Suszenie próbki
- Naklejenie na postumencie
- Oczyszczenie z ewentualnych zanieczyszczeń (okruszków)
- Napylenie warstwą przewodzącą (platyna)

Analiza petrograficzna płytki cienkiej i przełamu

Po lewej szlif napyłony grafitem

- Skład mineralny (pierwiastkowy)
- Rozkład pierwiastków na powierzchni szlif (mapping)

Próbki skał napyłone platyną

- Skład mineralny (pierwiastkowy)
- Wielkość ziaren
- Kształt (pokrój) i stopień upakowania ziaren
- Kontakt między ziarnami
- Sposób ułożenia i rozmieszczenia ziaren
- Charakterystyka przestrzeni porowej (wypełnienie, puste przestrzenie, mikroszczeliny)

Skąły zbiornikowe z różnych regionów Polski

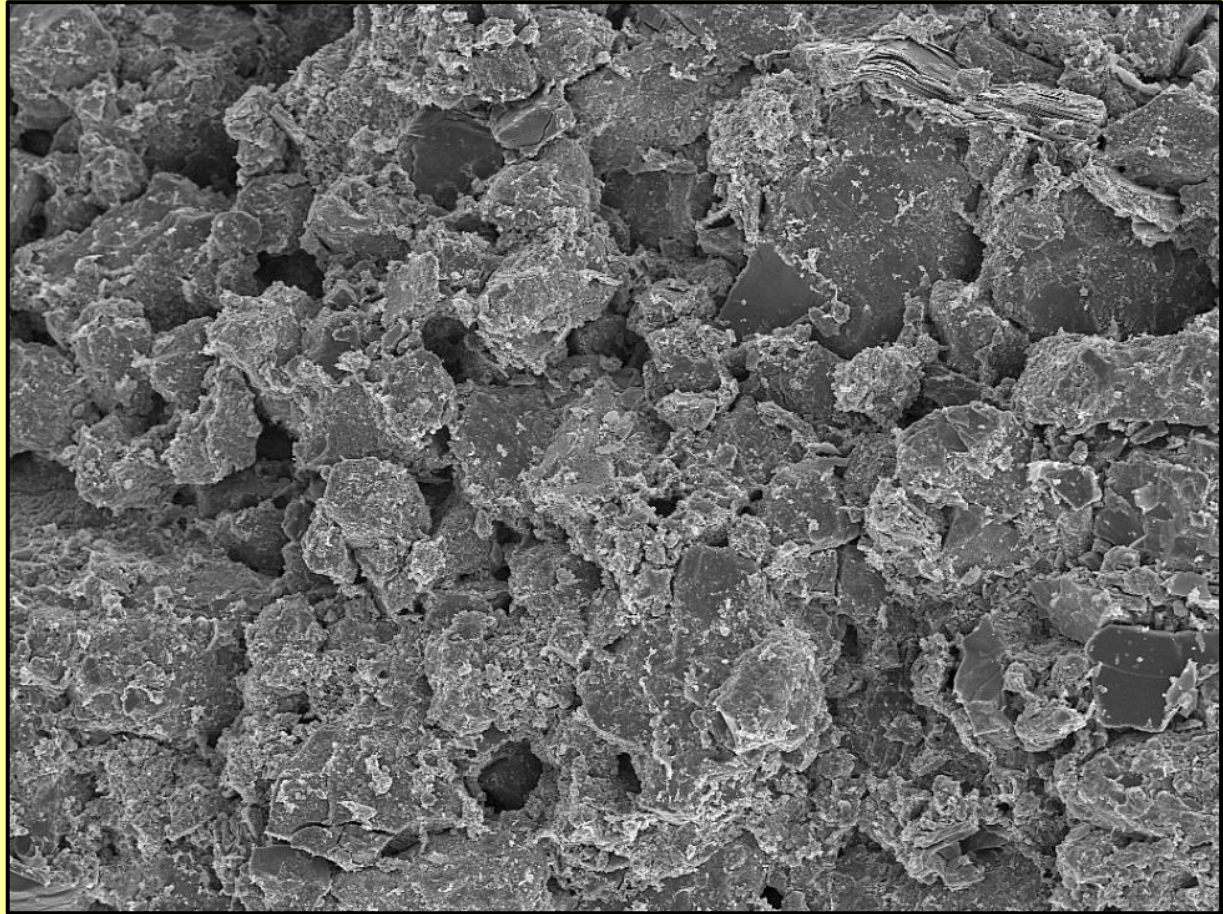
- **MAŁOPOLSKA PROWINCJA NAFTOWA** (głównie miocen, utwory piaszczyste kredy dolnej oraz węglanowe utwory jury)
- **LUBELSKA PROWINCJA NAFTOWA** (głównie węglanowe utwory dewonu i klastyczne osady karbońskie)
- **GDAŃSKA PROWINCJA NAFTOWA** (głównie kambr)
- **POMORSKA PROWINCJA NAFTOWA** (głównie osady dewońsko – karbońskie oraz permskie)
- **WIELKOPOLSKA PROWINCJA NAFTOWA** (perm – czerwony spągowiec i cechsztyńskie, węglanowe utwory dolomitu głównego)

MIOCEN

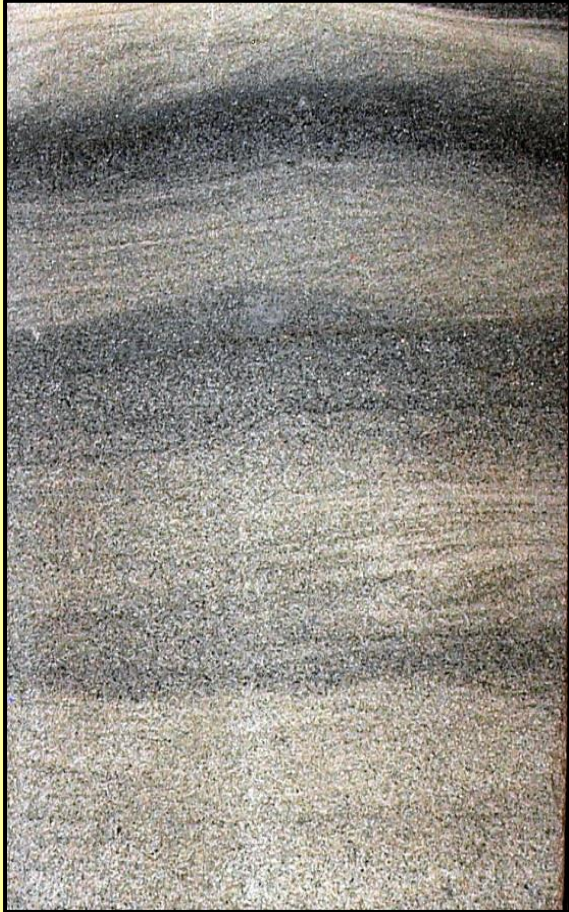
**Fragment rdzenia
wiertniczego**

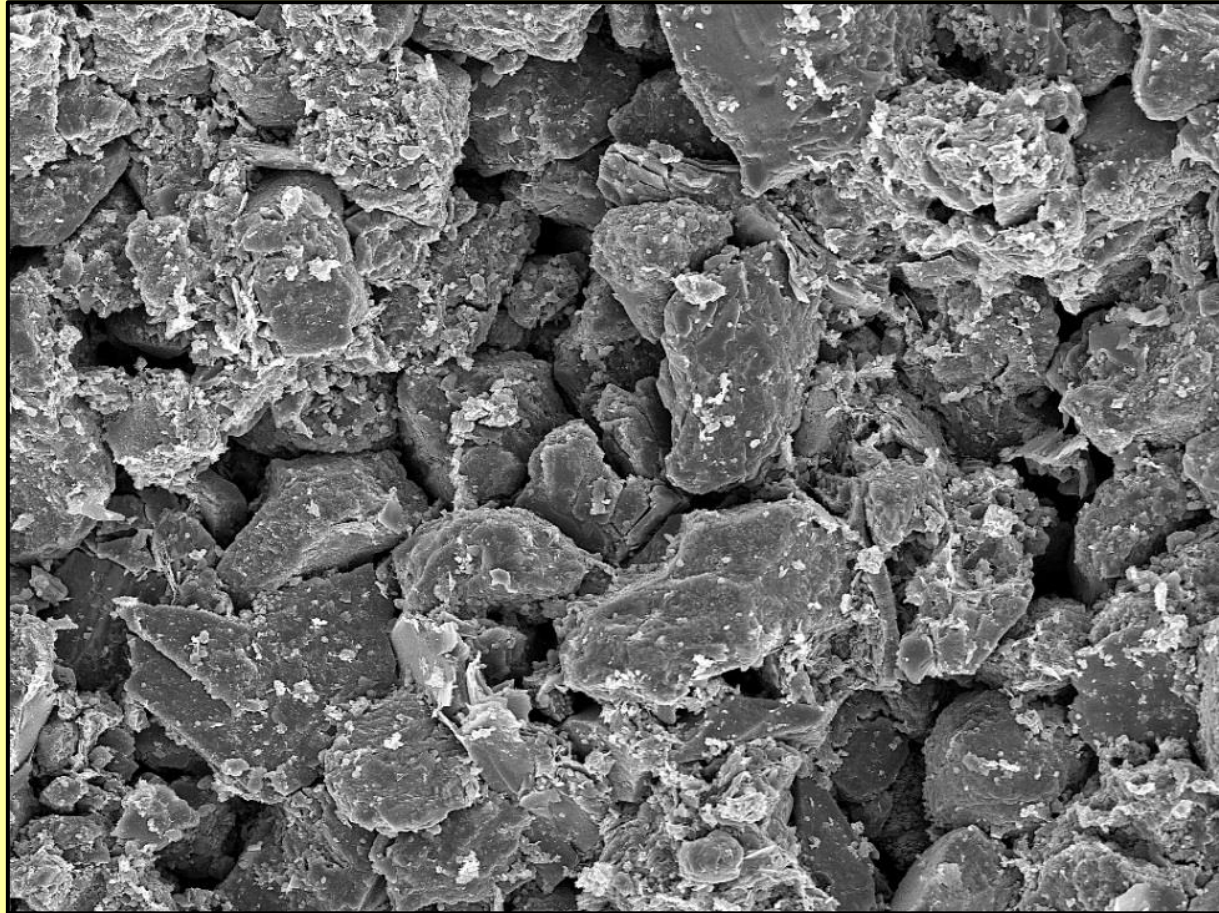
**Foto SEM wykonane z piaskowca
mioceńskiego (pow.120x)**

MIOCEN

**Fragment rdzenia
wiertniczego**

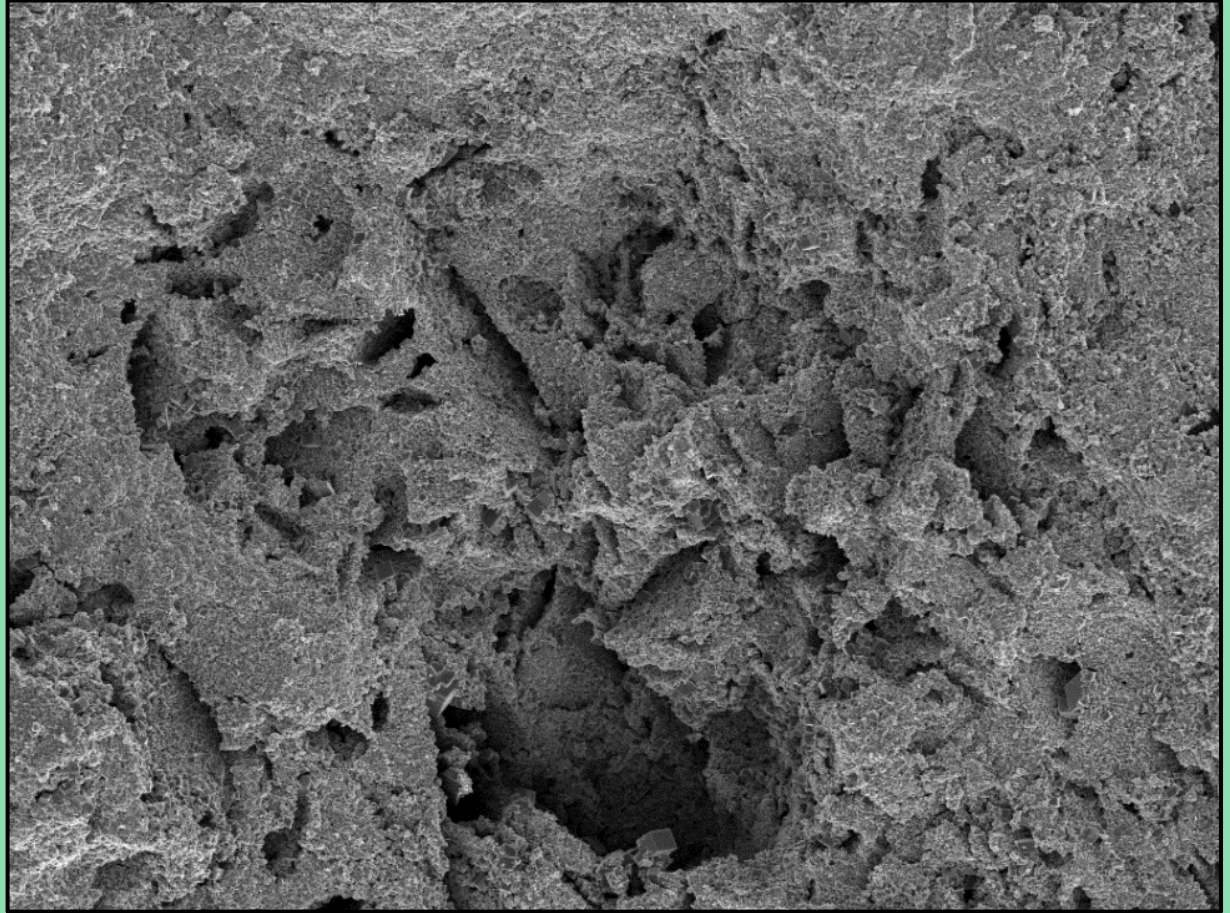
**Foto SEM piaskowca miocenińskiego
(pow.250x)**

KREDA

**Fragment rdzenia
wiertniczego**

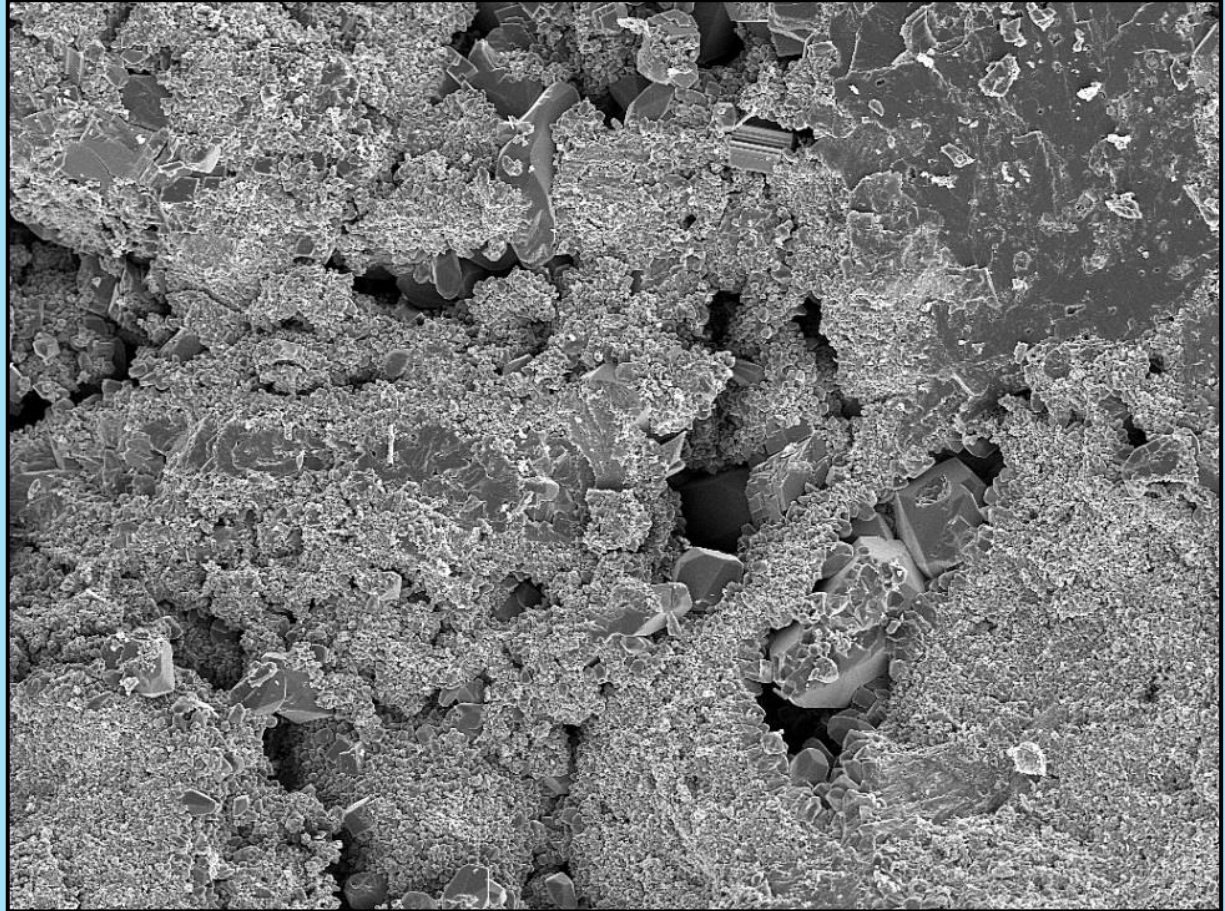
**Foto SEM węglanu (dolomit)
(pow.85x)**

JURA

**Fragment rdzenia
wiertniczego**

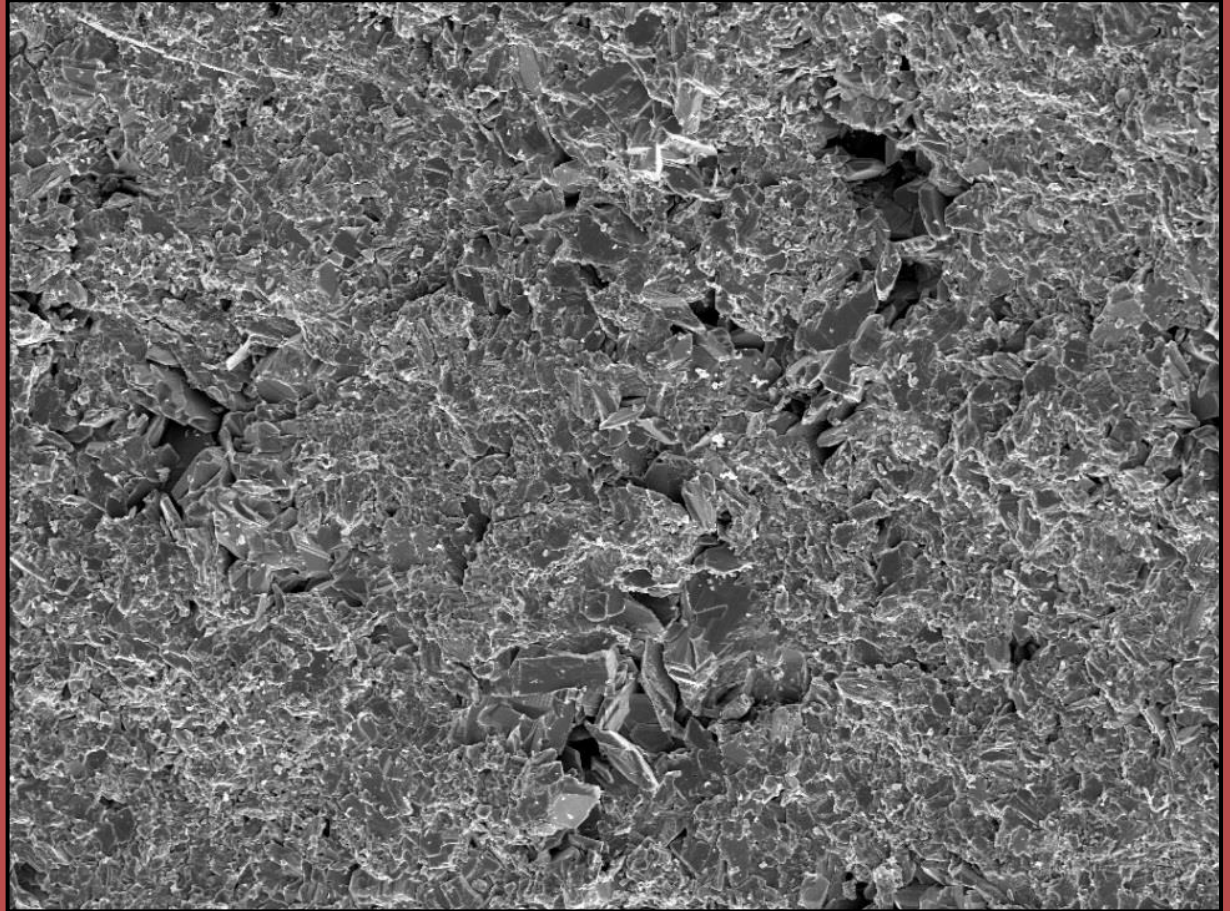
**Foto SEM węglanu (wapień)
(pow.100x)**

PERM

**Fragment rdzenia
wiertniczego**

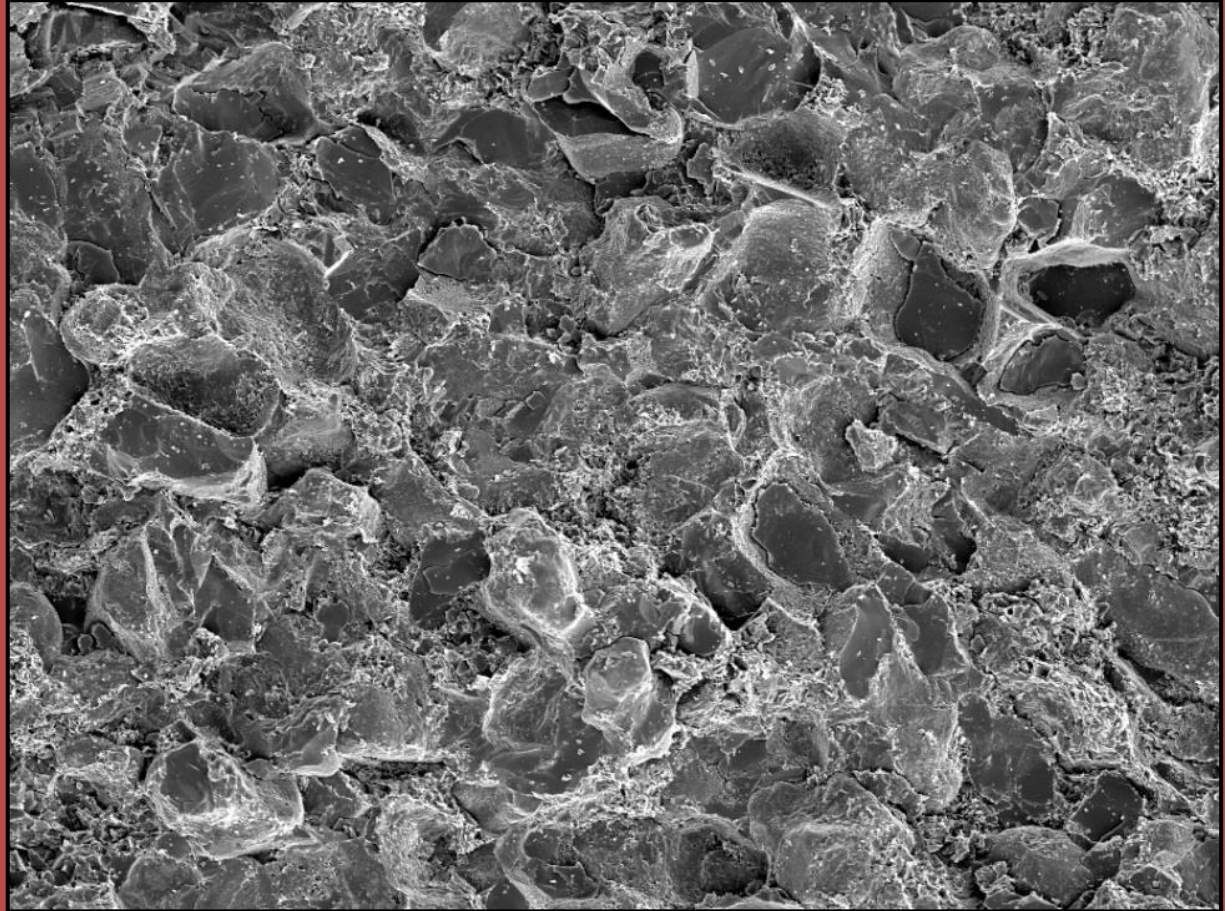
**Foto SEM dolomit główny
(pow.100x)**

PERM

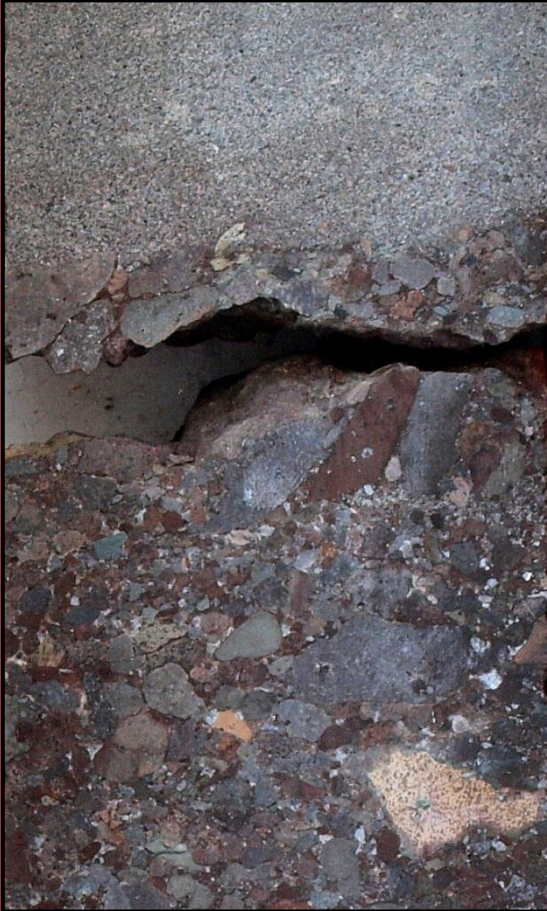
**Fragment rdzenia
wiertniczego**

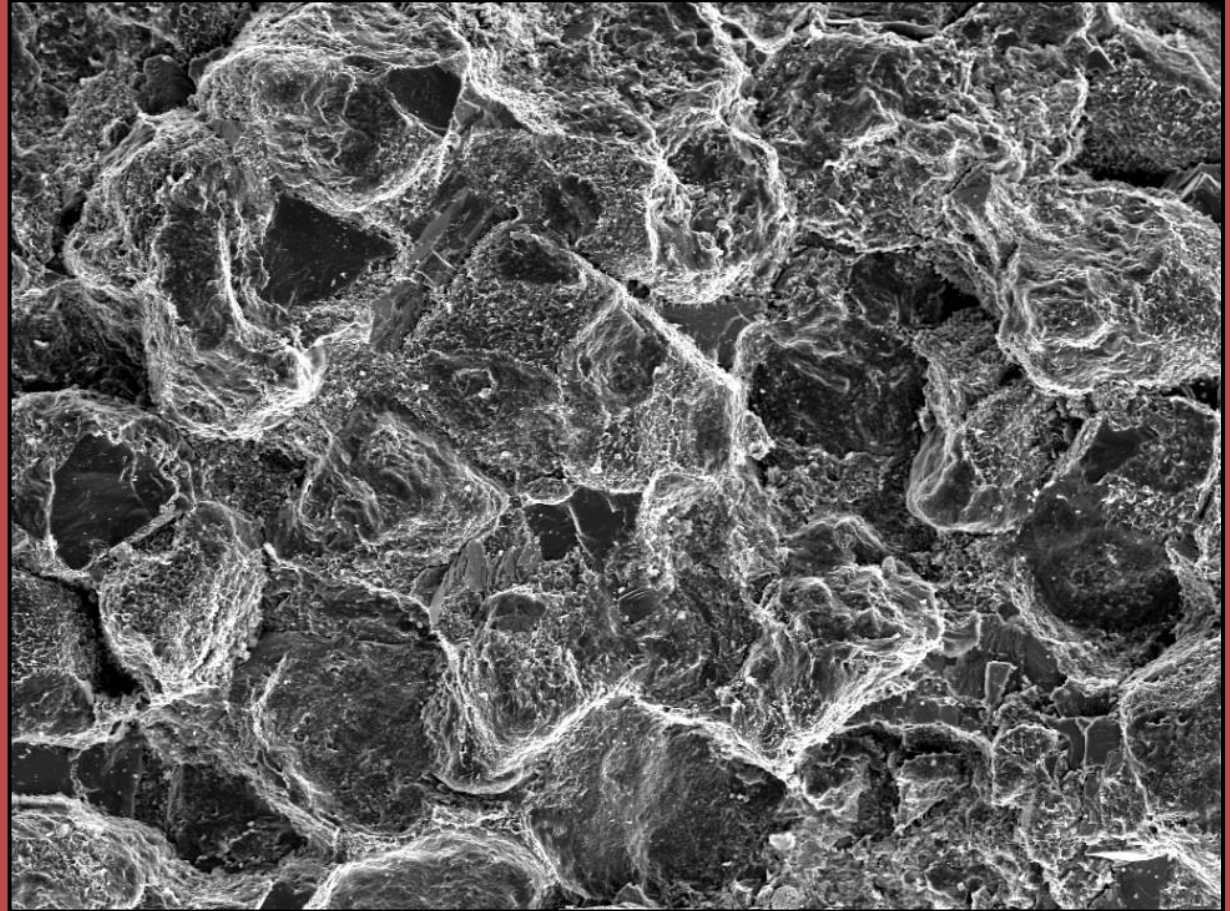
**Foto SEM czerwony spągowiec
(pow.80x)**

PERM

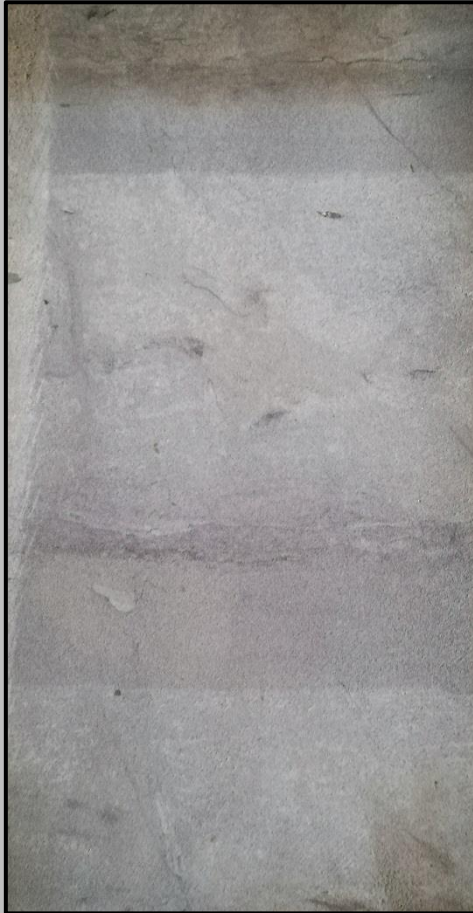
**Fragment rdzenia
wiertniczego**

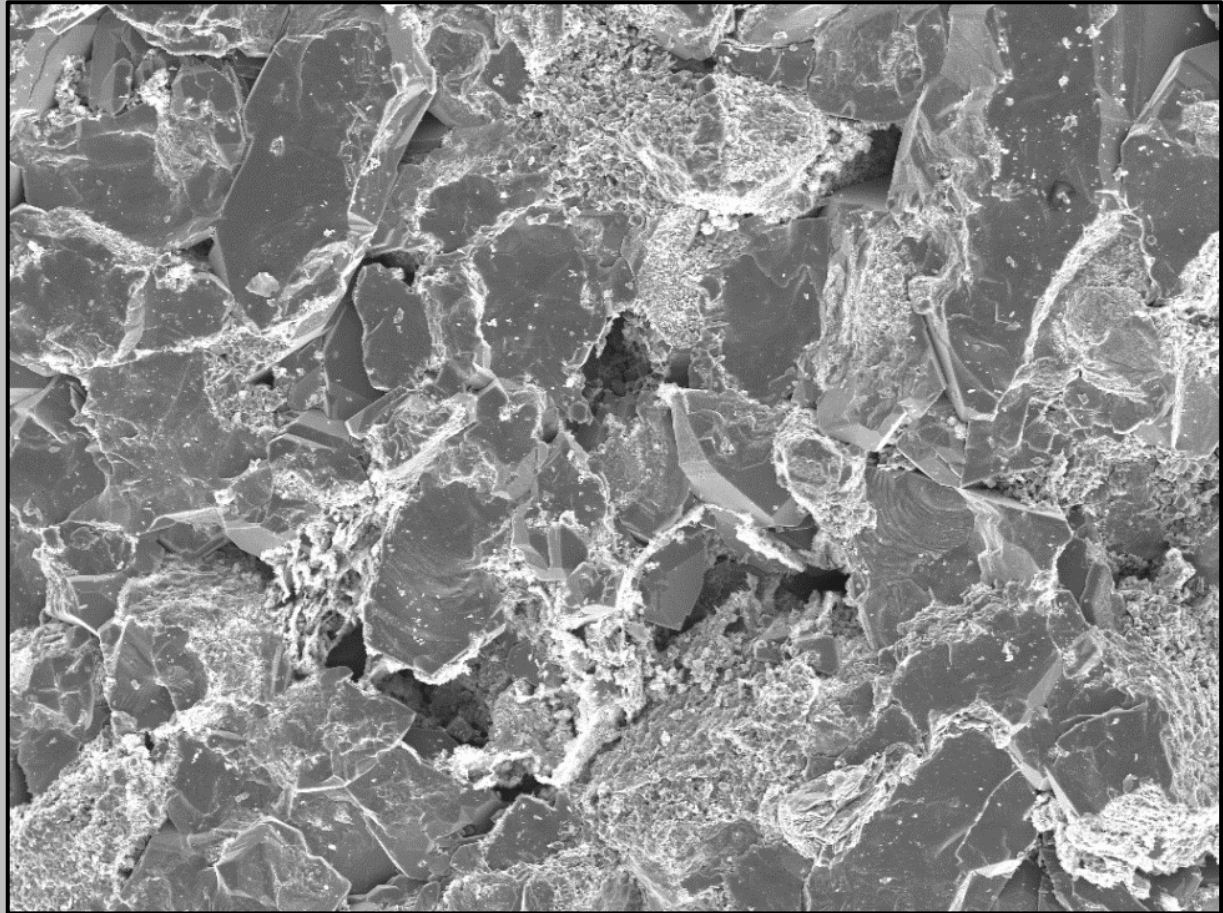
**Foto SEM czerwony spągowiec
(pow.100x)**

KARBON

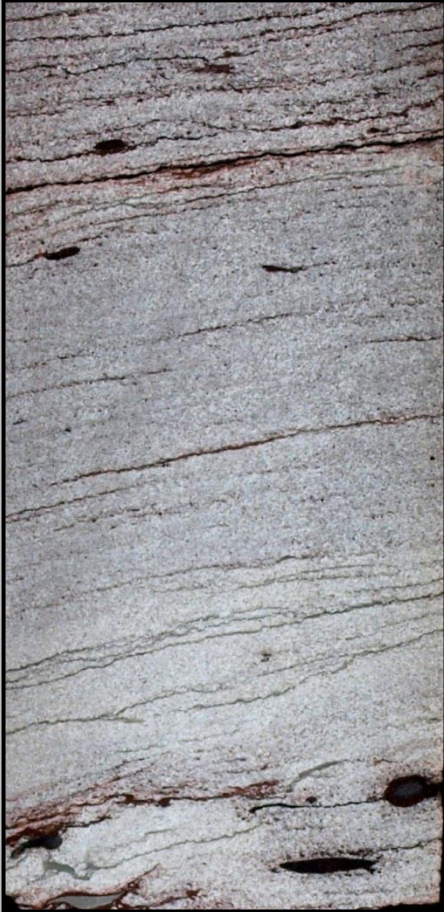
**Fragment rdzenia
wiertniczego**

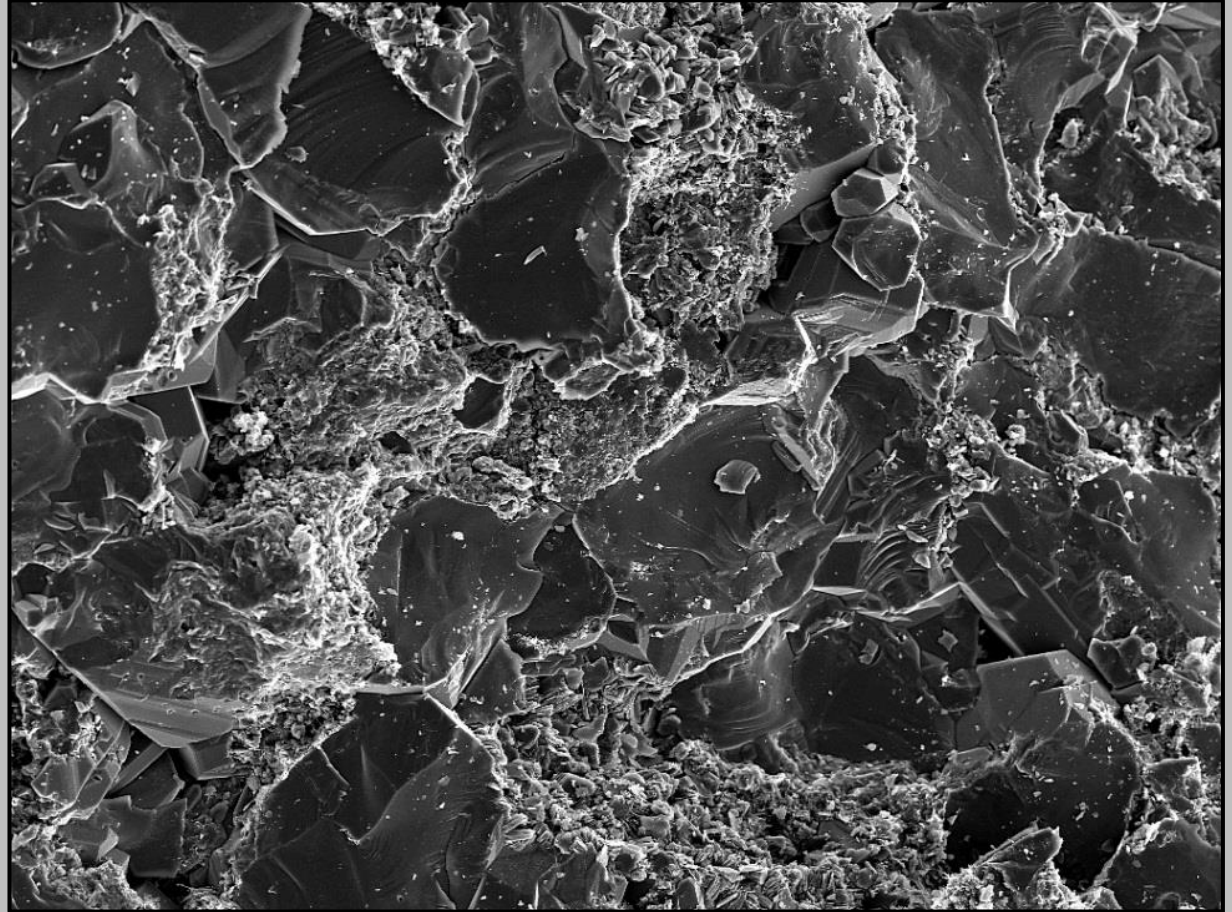
**Foto SEM piaskowiec karboński
(pow.100x)**

KARBON

**Fragment rdzenia
wiertniczego**

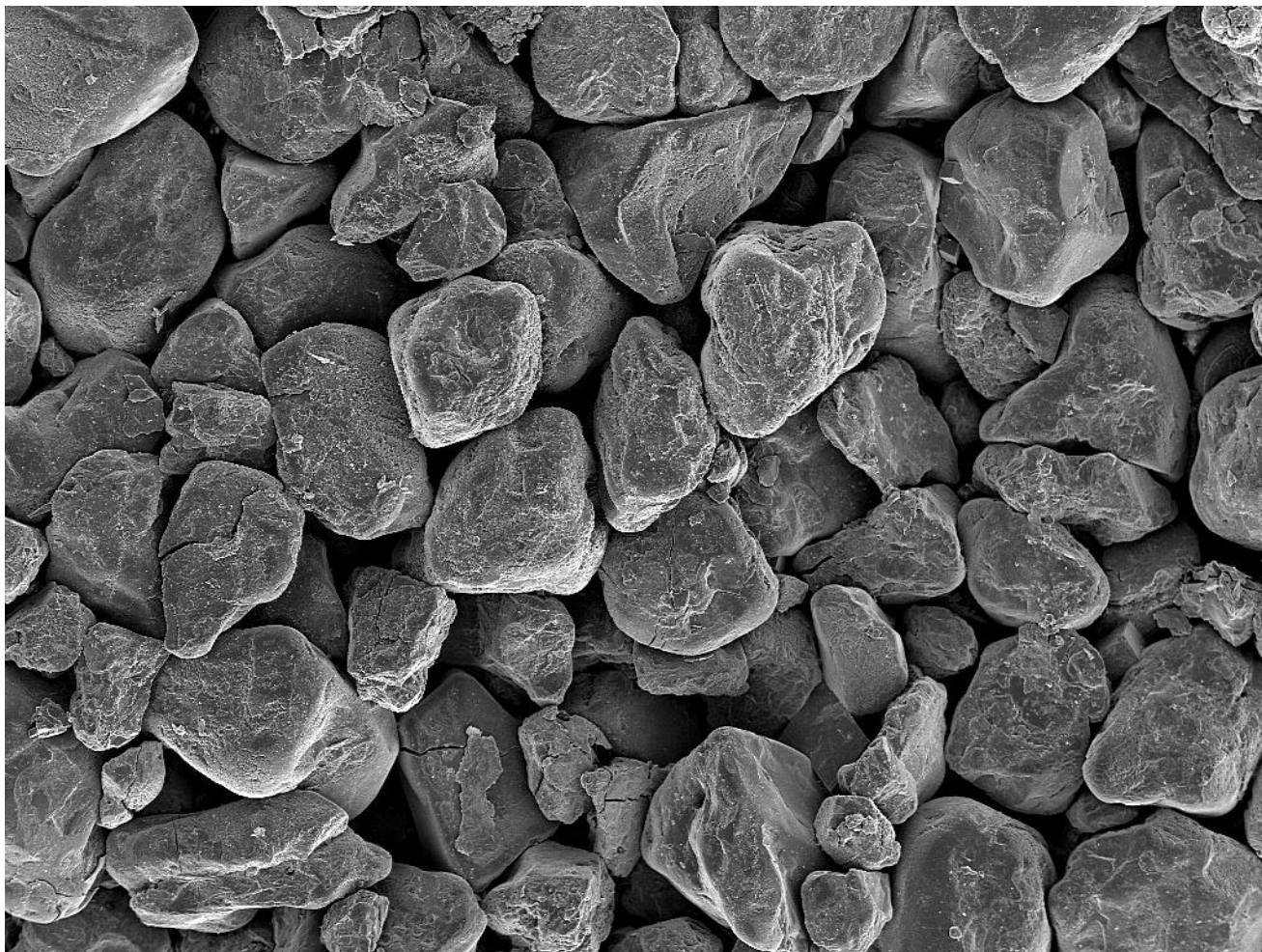

**Foto SEM piaskowiec karboński
(pow.170x)**

Przegląd skał i minerałów

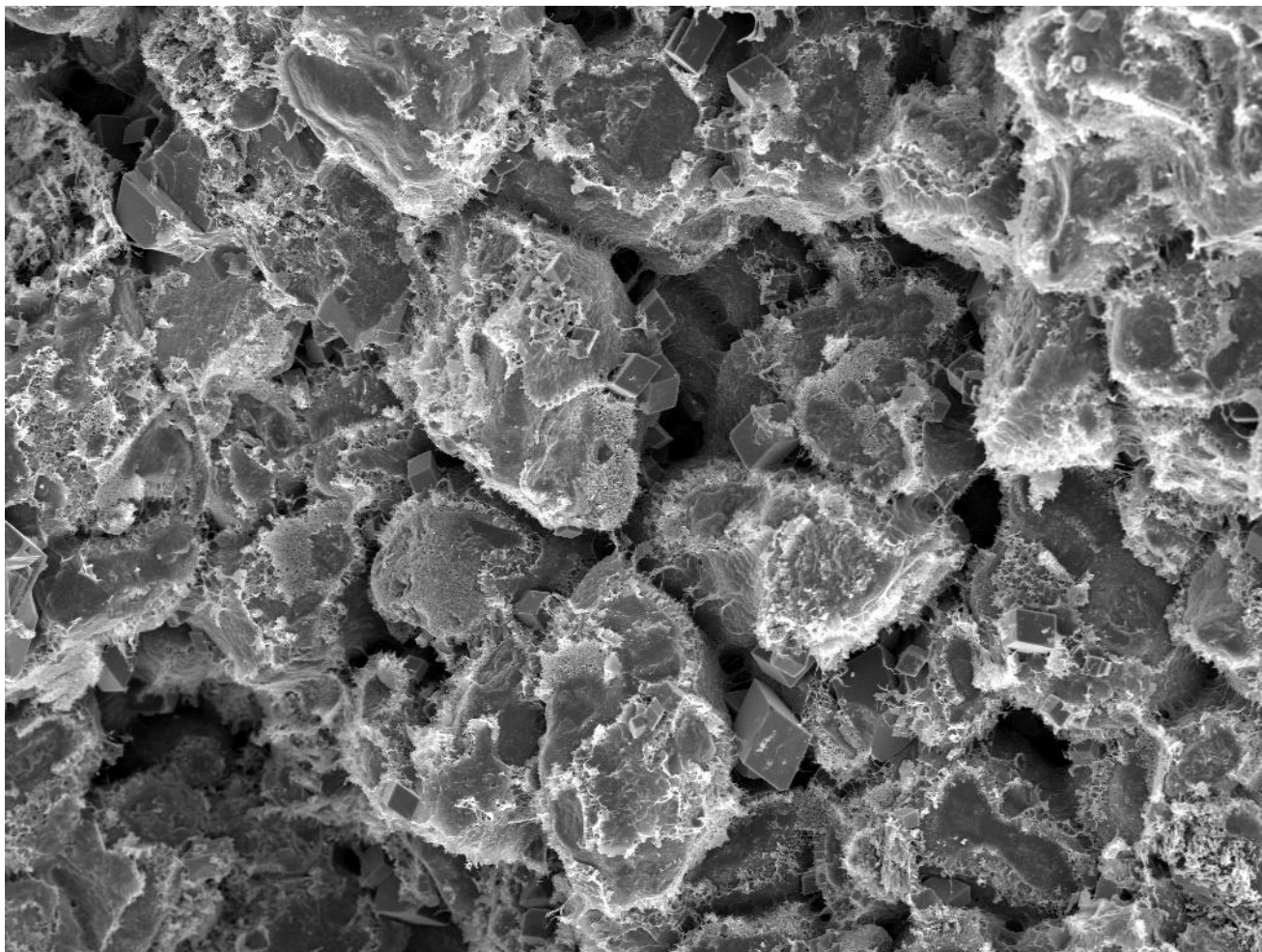

Piaskowce

Pow.37x

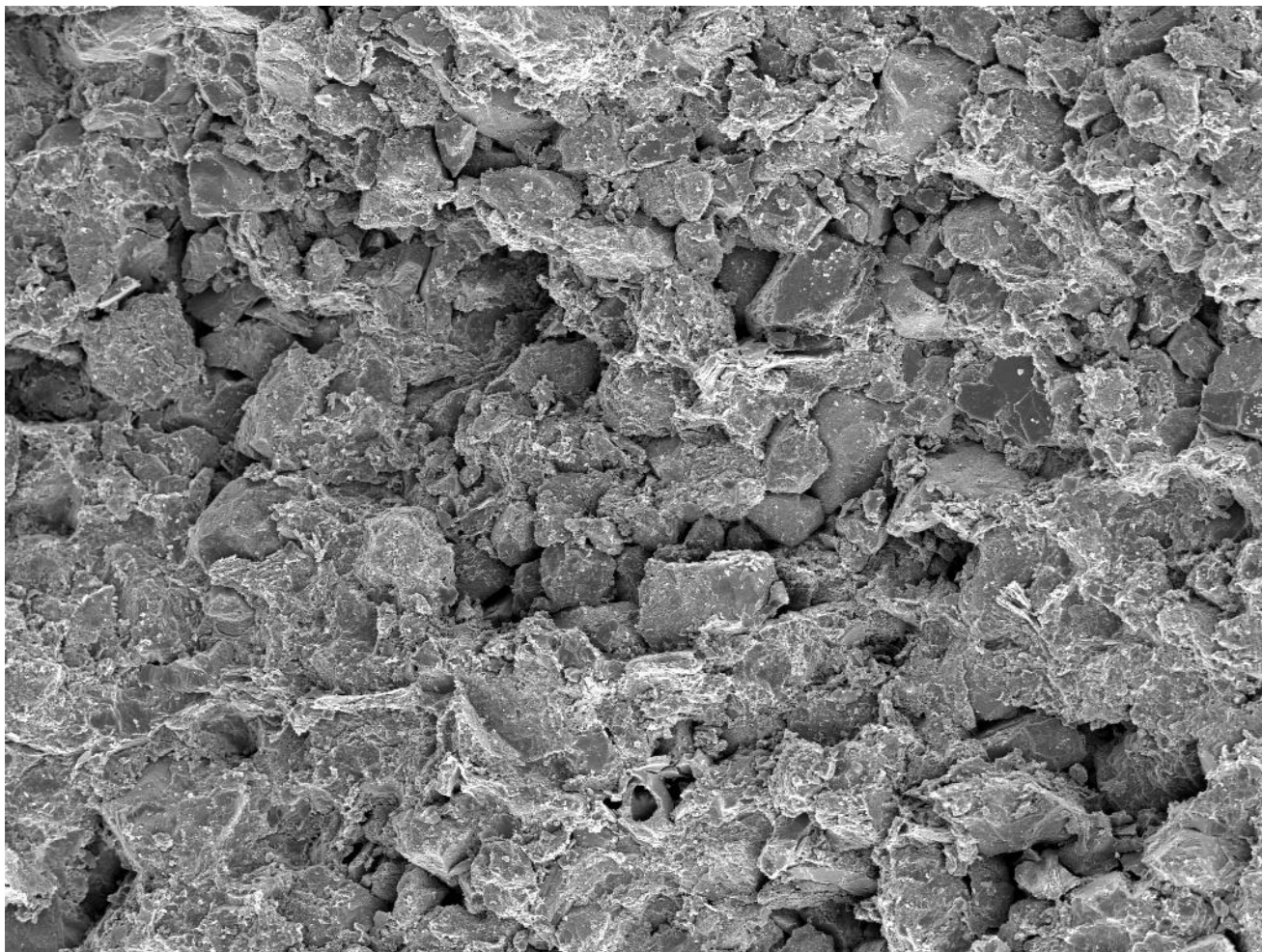
Piaskowce

Pow.120x

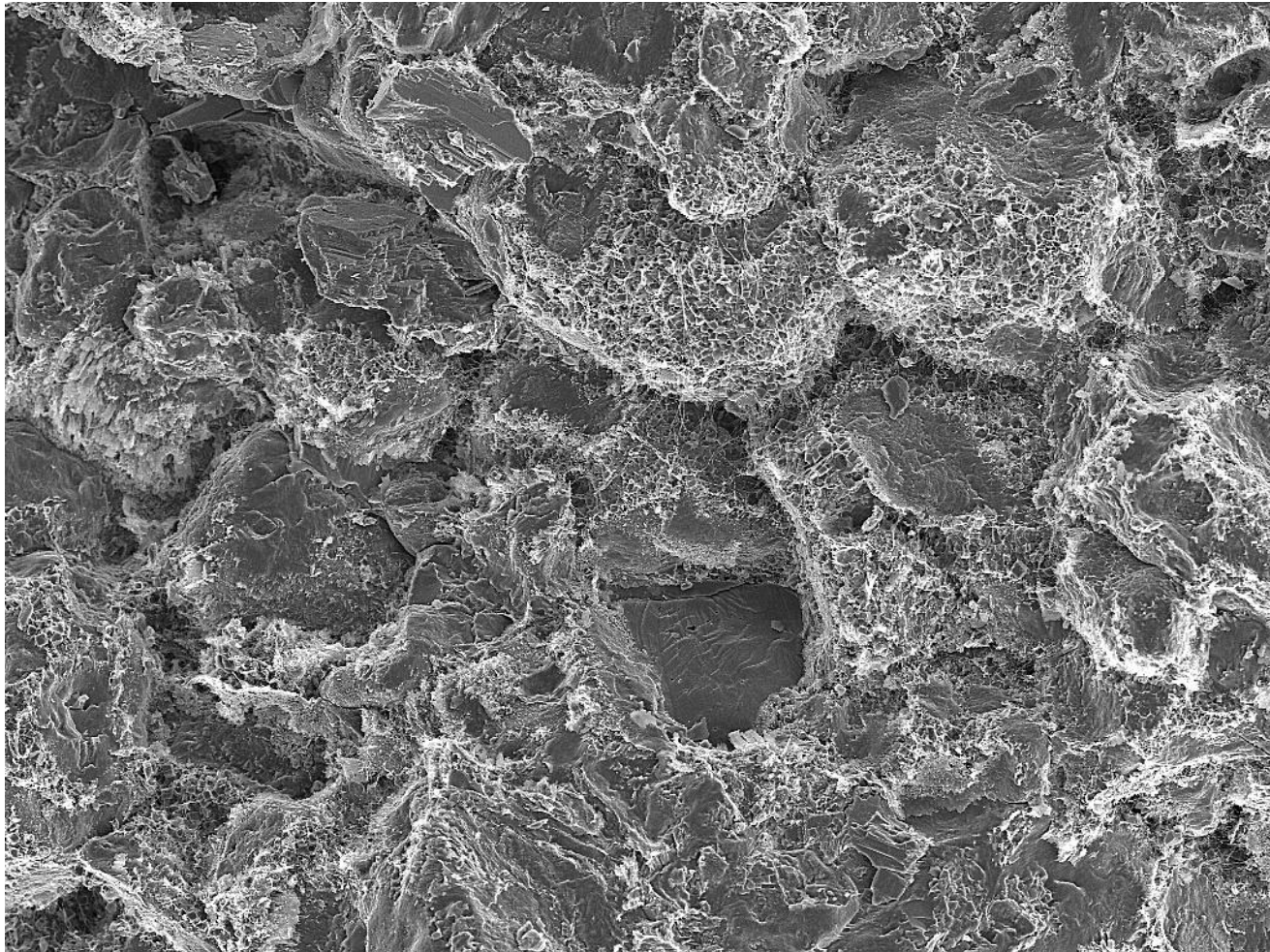
Piaskowiec

Pow.50x

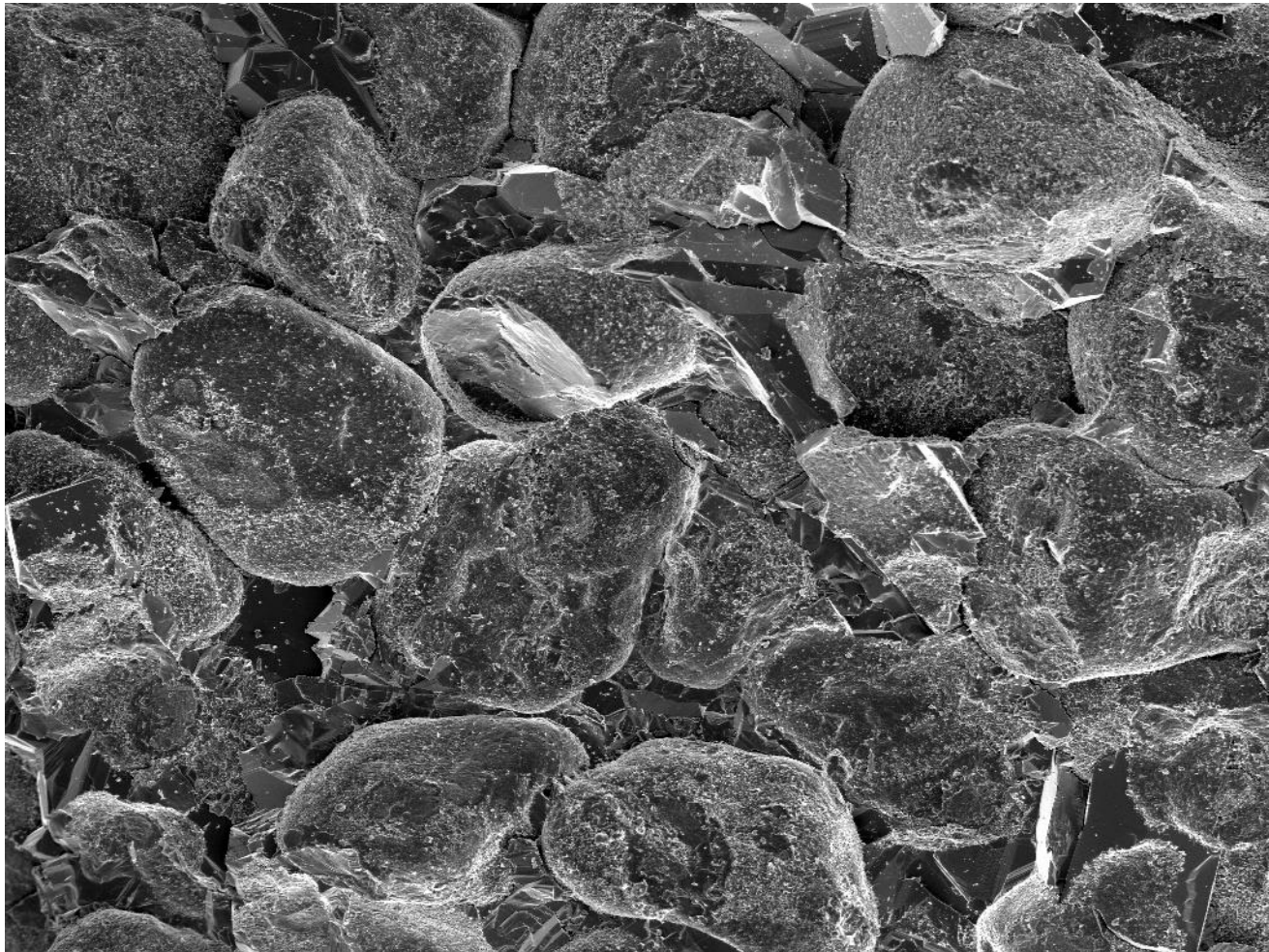
Piaskowiec

Pow.95x

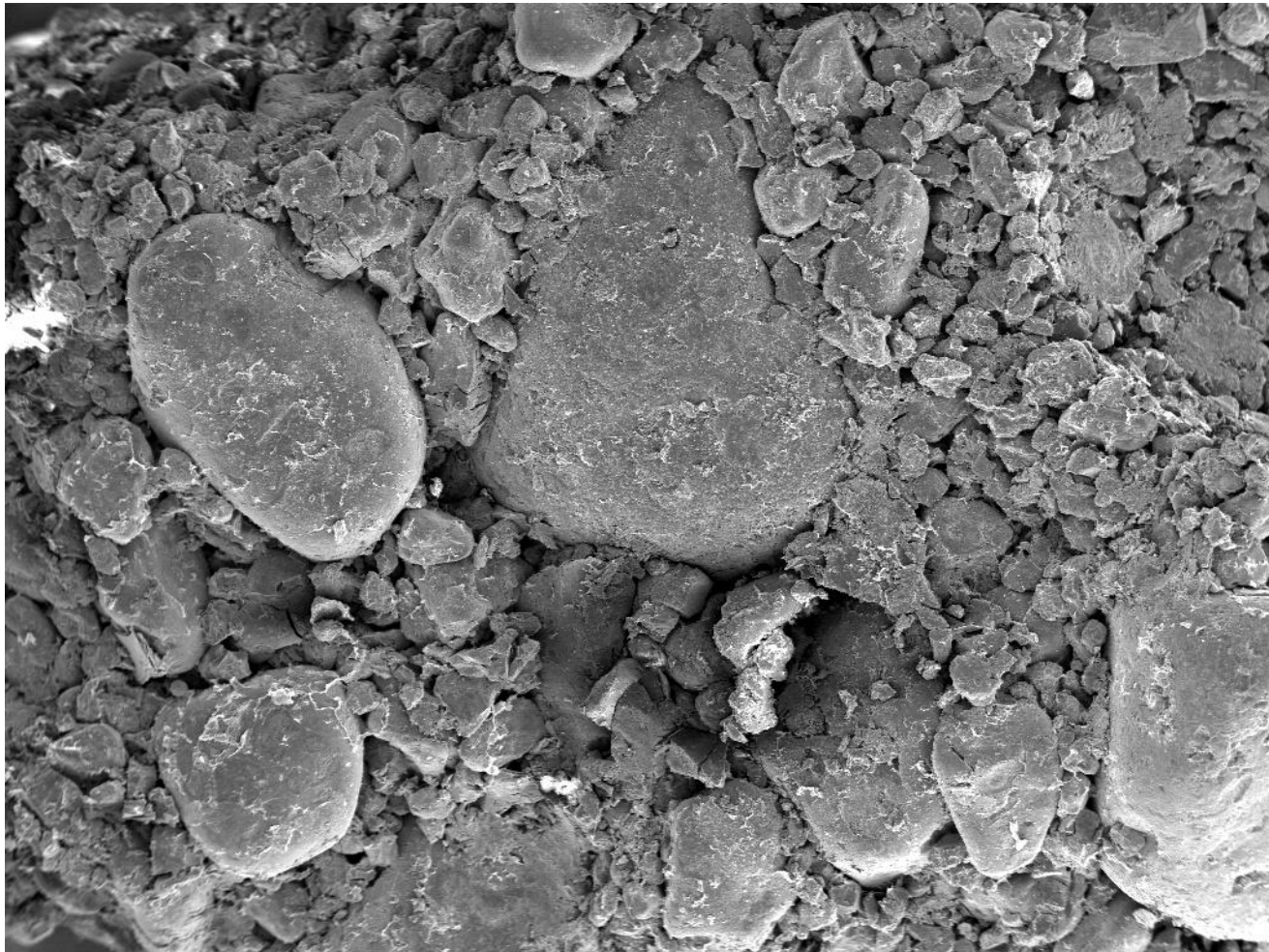
Piaskowiec

Pow.33x

Piaskowiec

Pow.16x

Minerały występujące w piaskowcach

Szkielet ziarnowy:

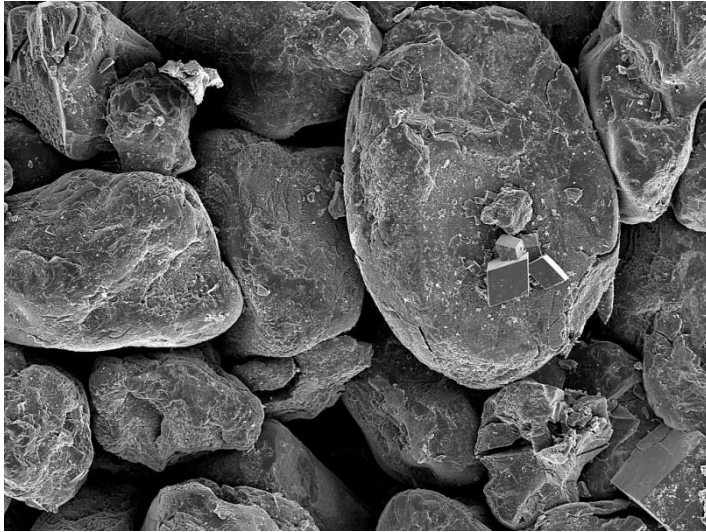
- Kwarc
- Skalenie
- Łuszczyki
- Okruchy węglanów
- Anhydryt
- Piryt

Spoiwo:

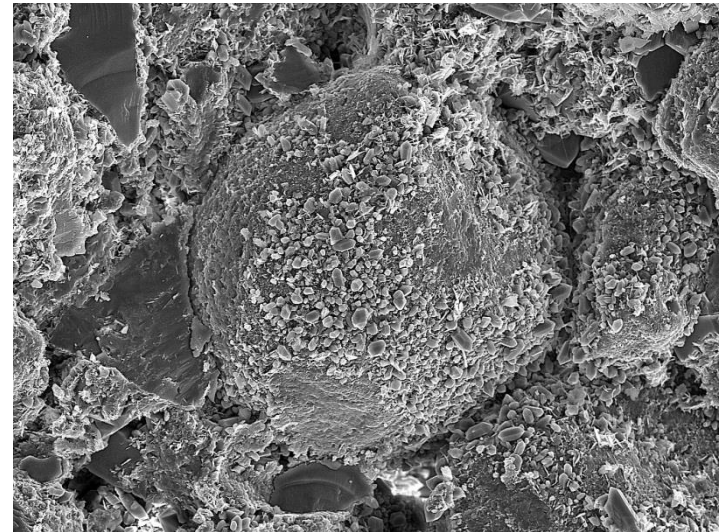
- Substancja ilasta
- Węglany (kalcyt, dolomit)
- Piryt
- Regeneracyjny kwarc
- Anhydryt
- Hematyt

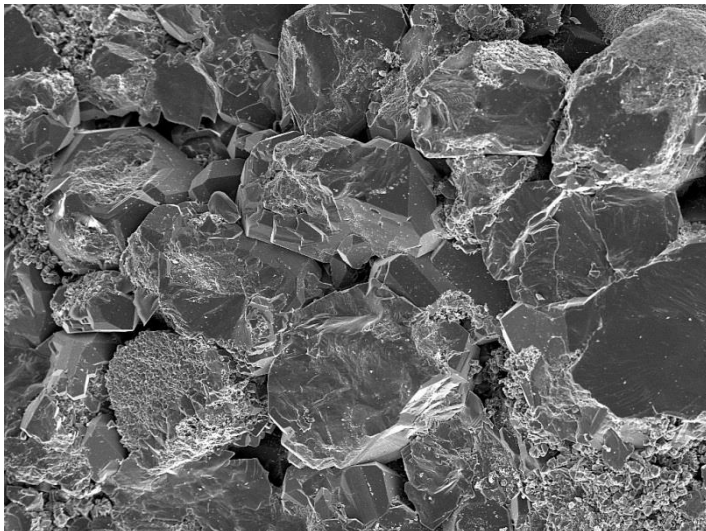
Ziarna kwarcu

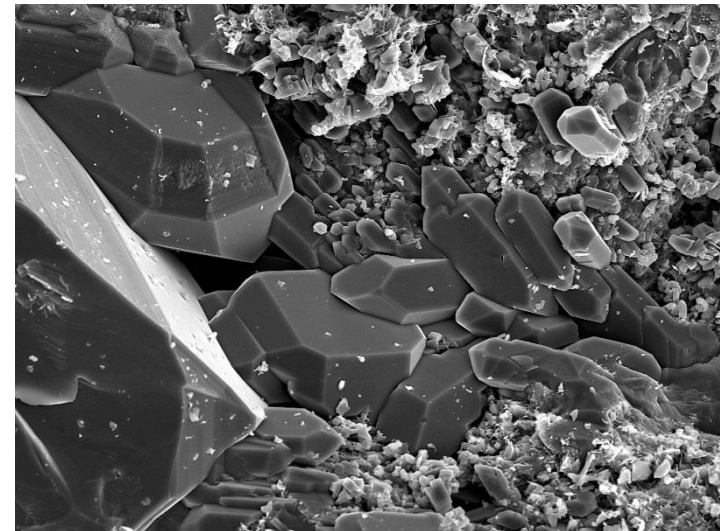
Pow.85x

Pow.400x

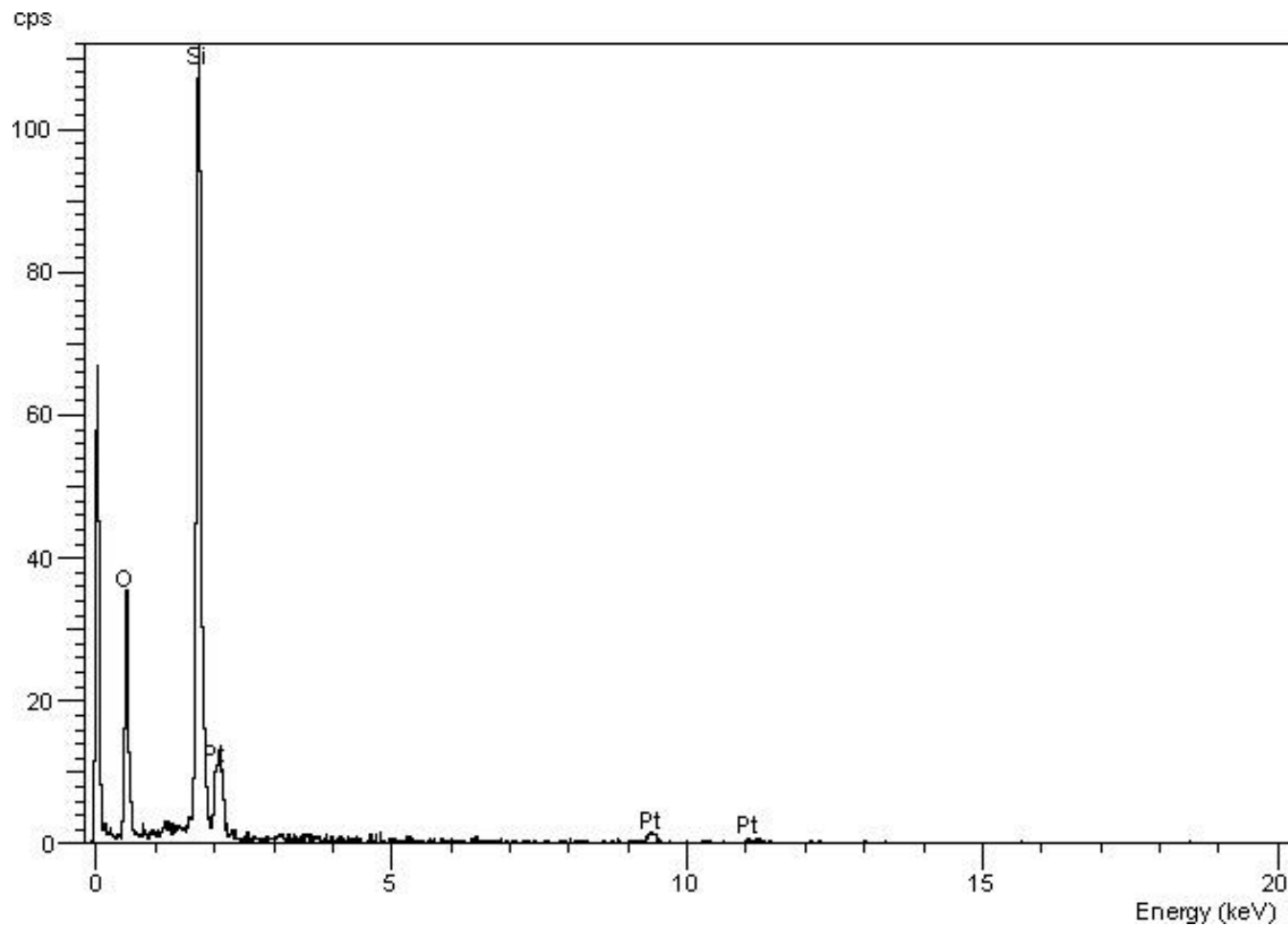
Pow.70x

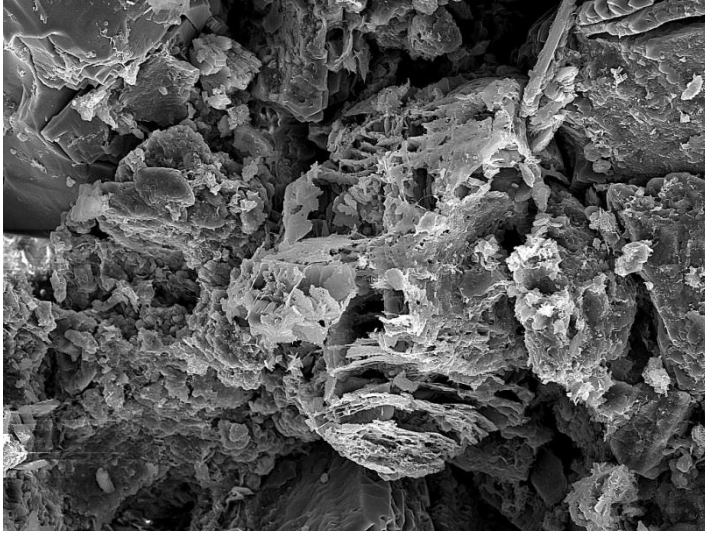
Pow.450x

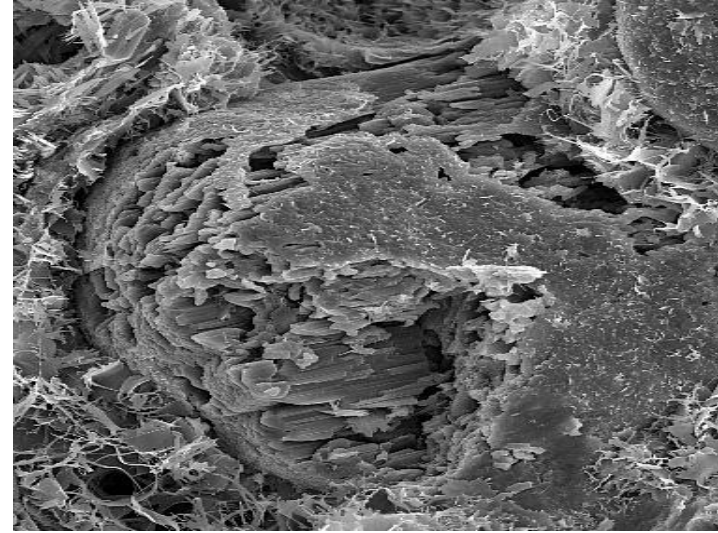
Analiza EDS kwarcu

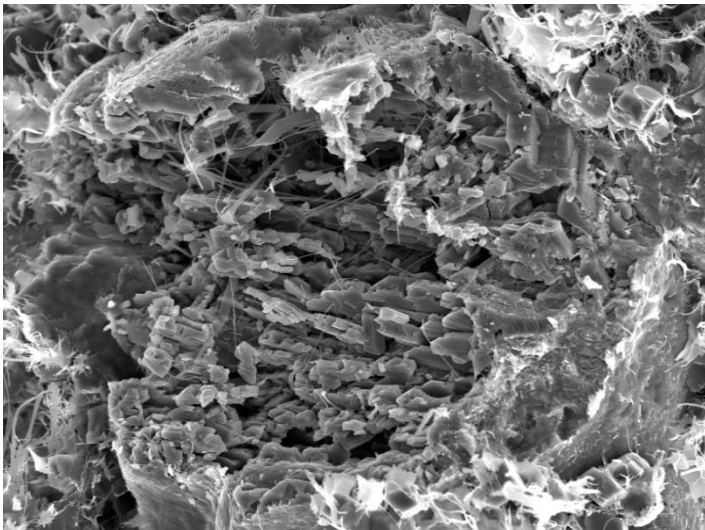
Skalenie

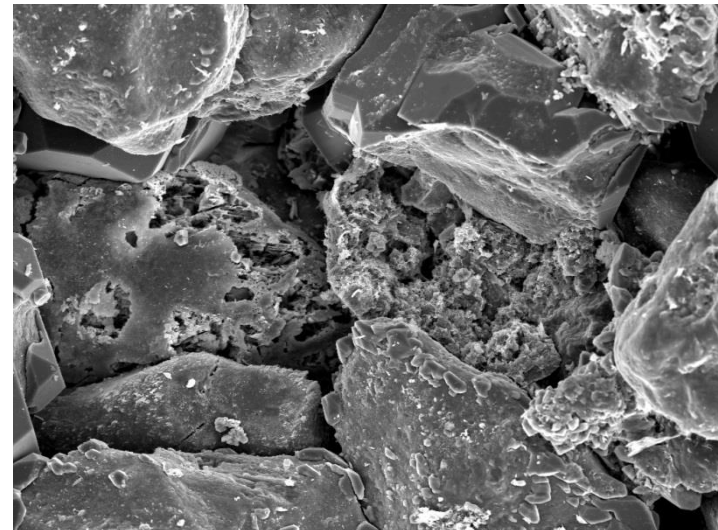
Pow.550x

Pow.370x

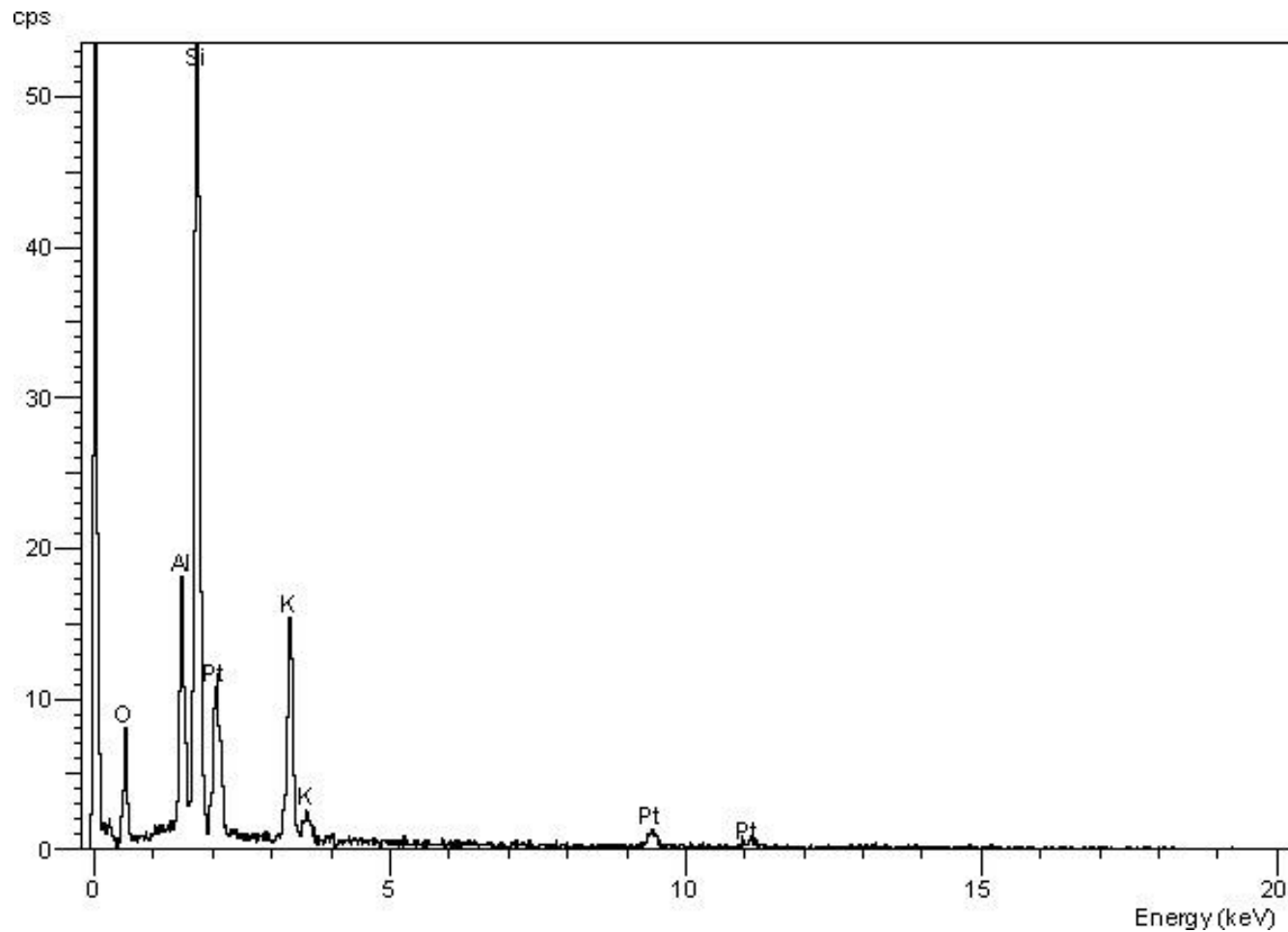

Pow.450x

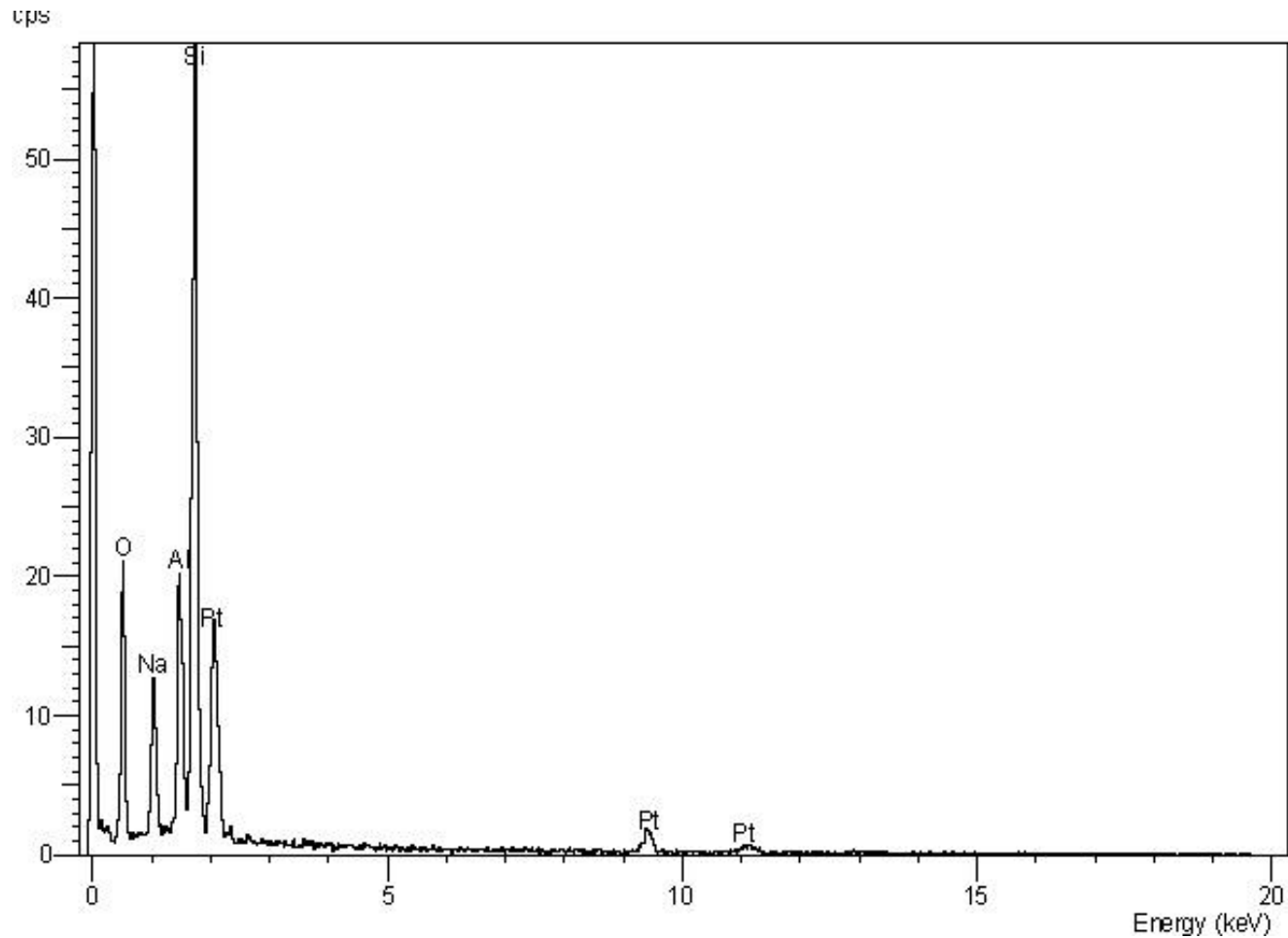

Pow.270x

Analiza EDS skalenki potasowej

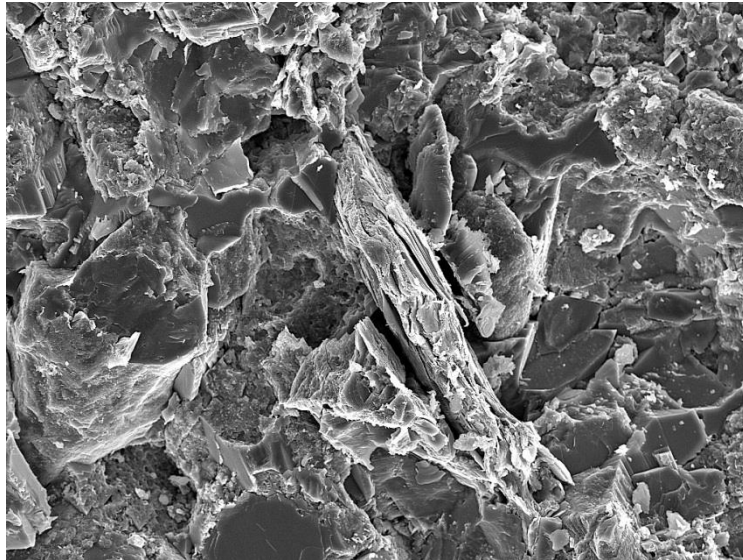

Analiza EDS skalení sodowych

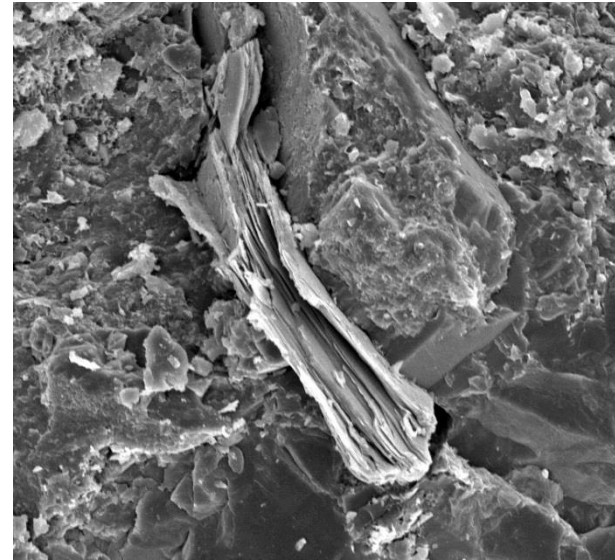

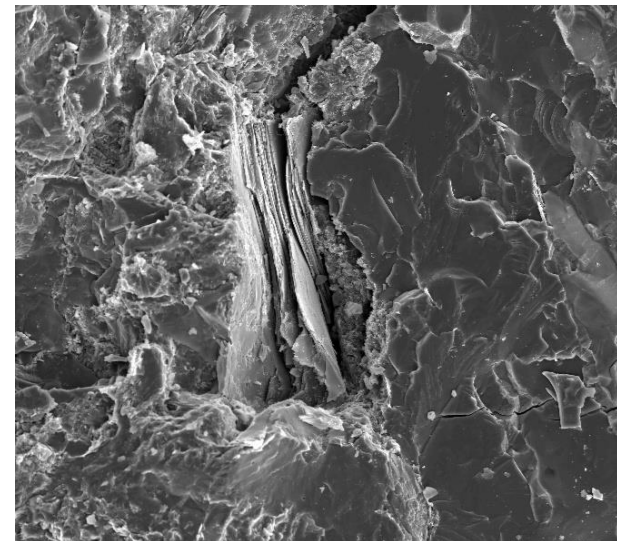
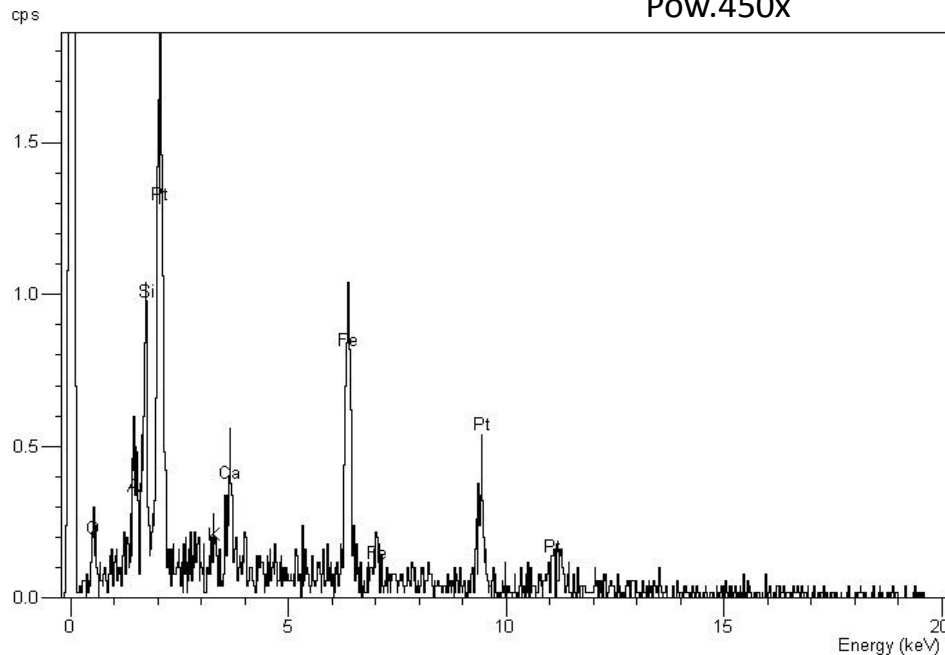
Łyszczyki (miki)

Pow.450x

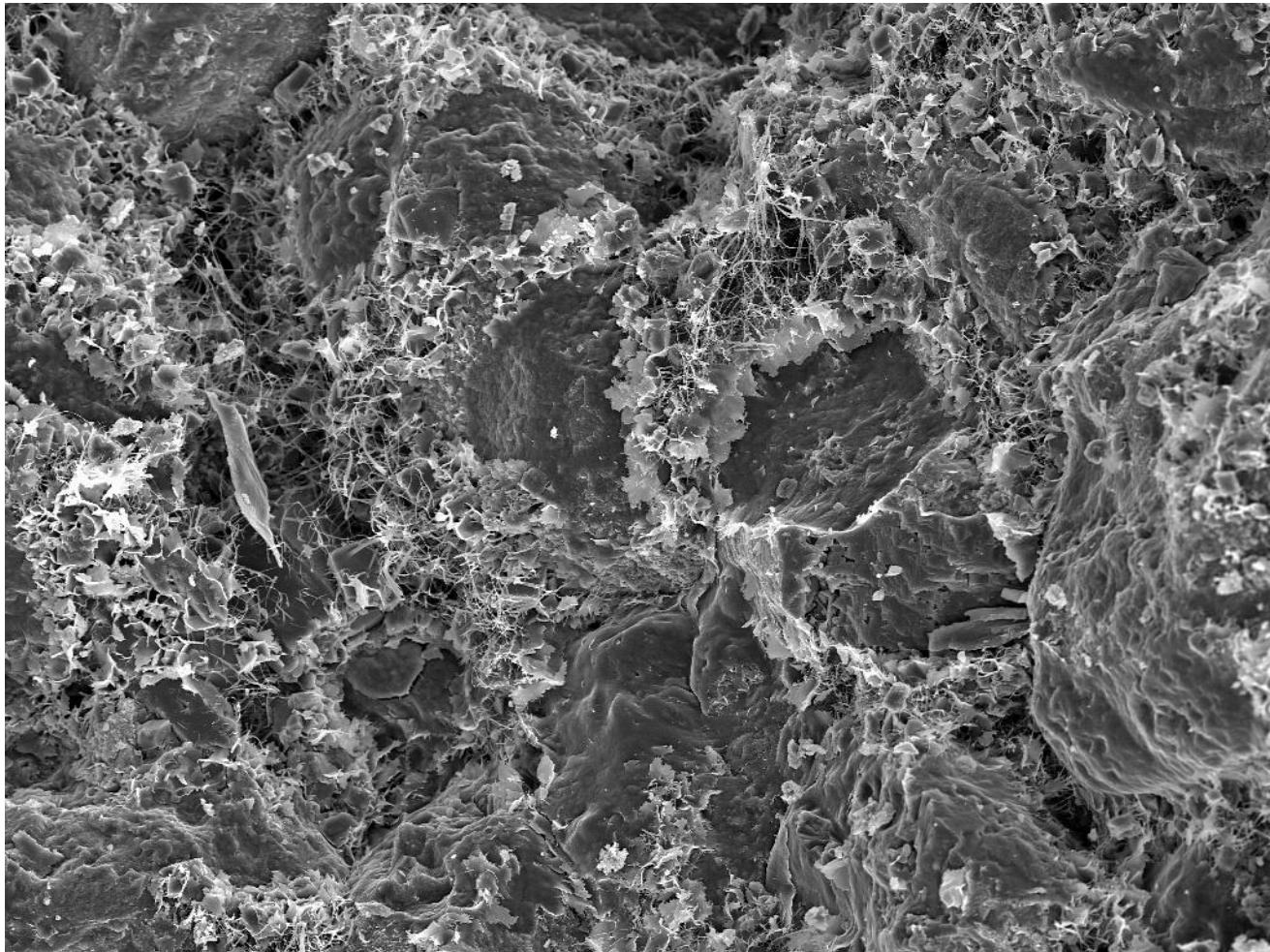
Pow.550x

Pow.180x

Przestrzeń porowa w piaskowcu

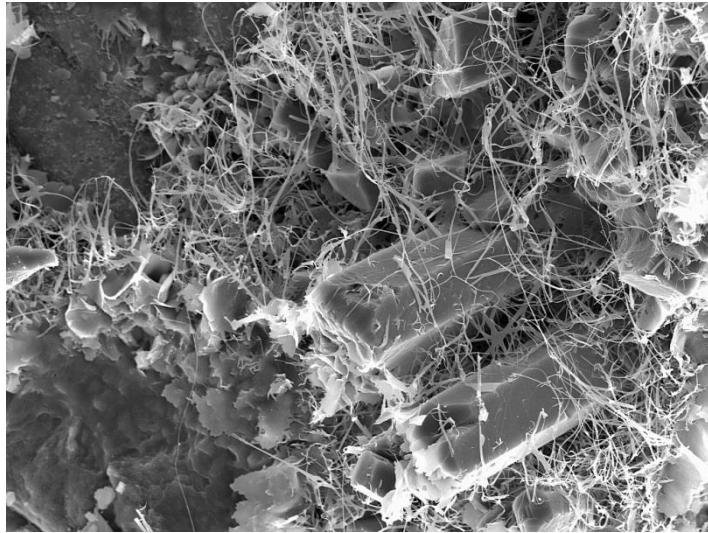
Substancja ilasta

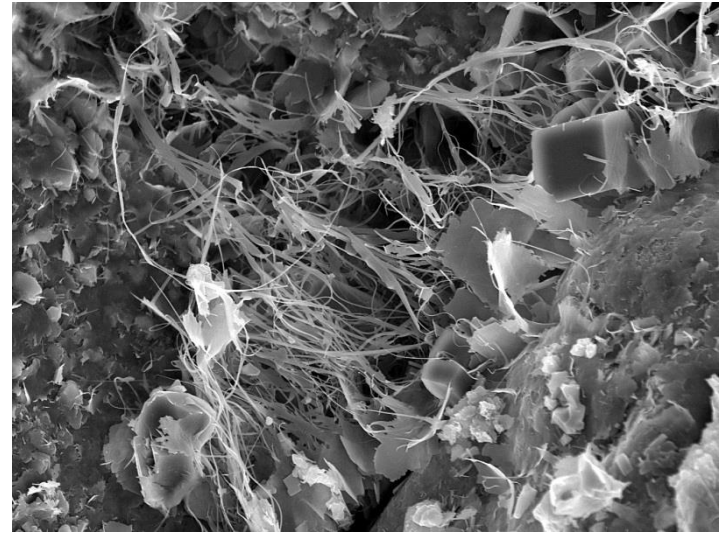
Pow.250x

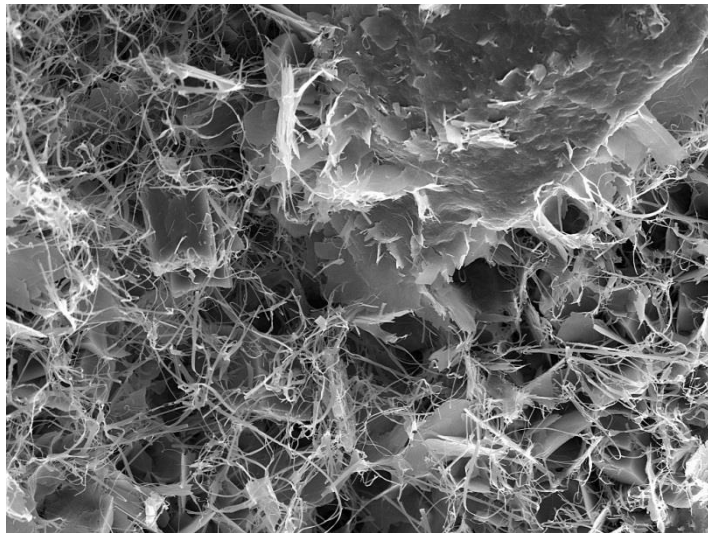
Illit

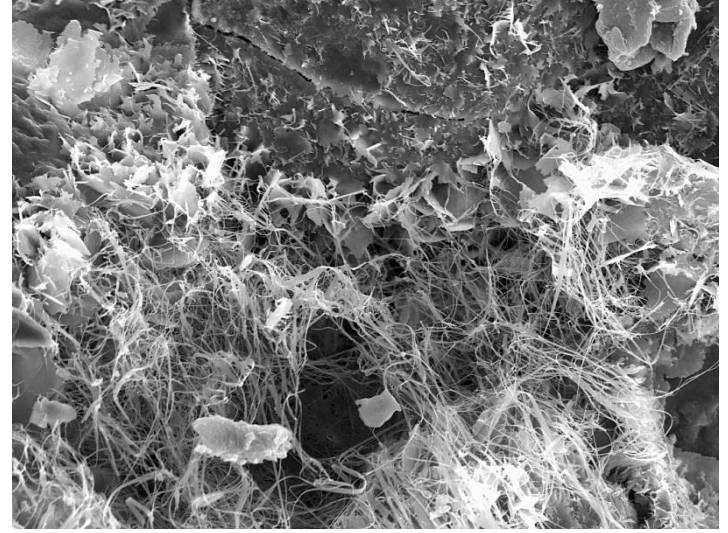
Pow.750x

Pow.1200x

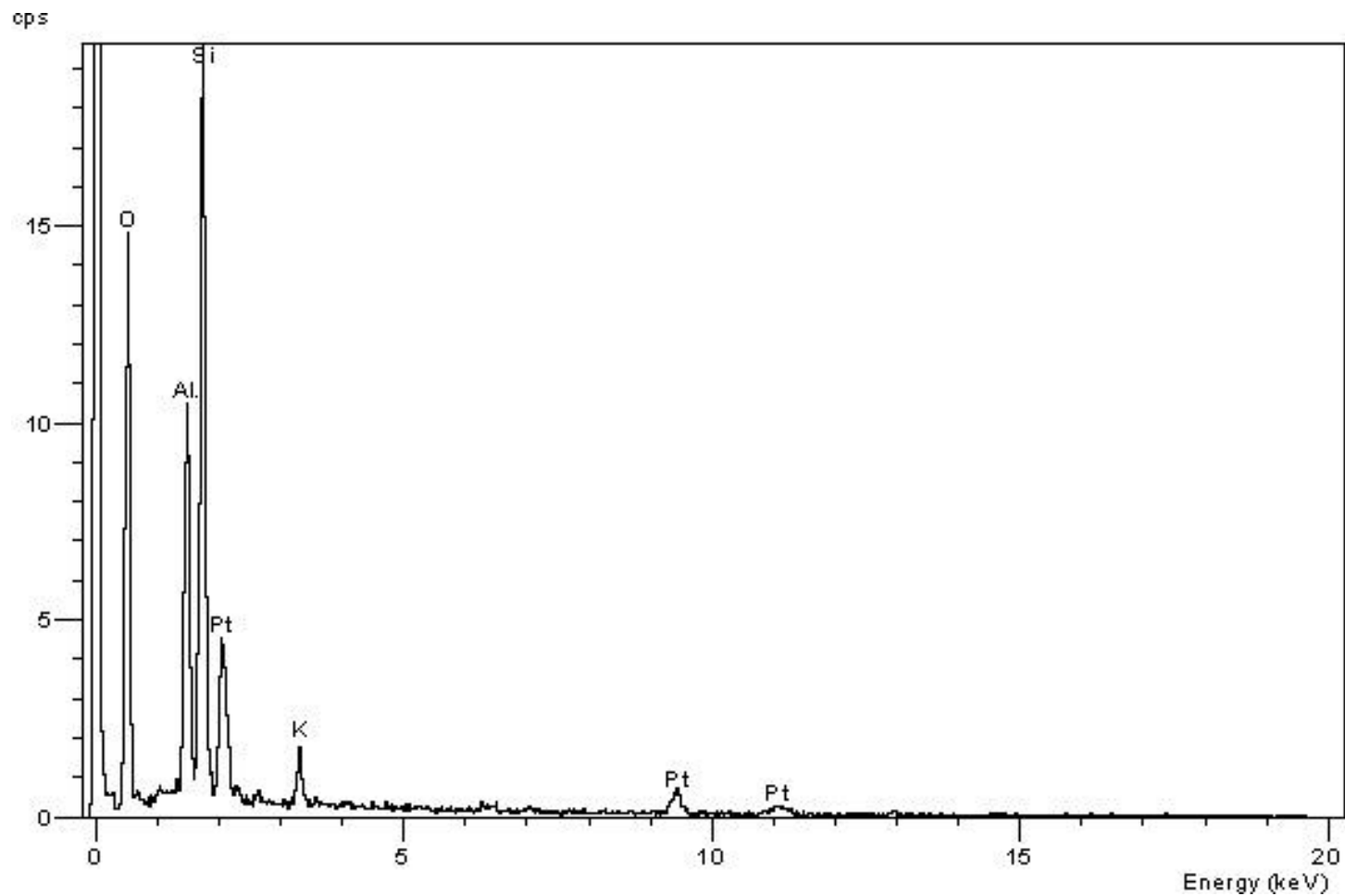

Pow.1000x

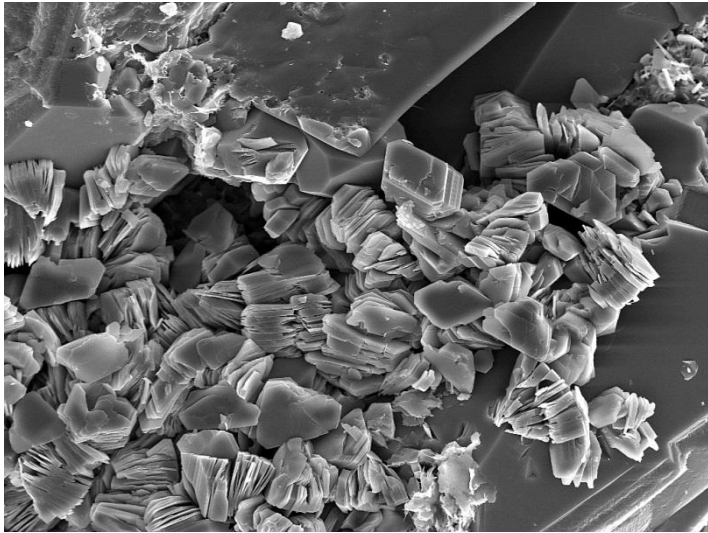
Pow.650x

Analiza EDS illitu

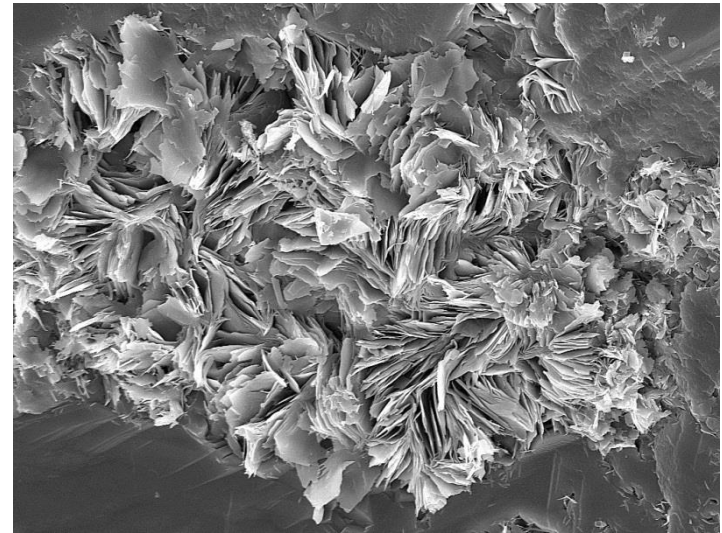

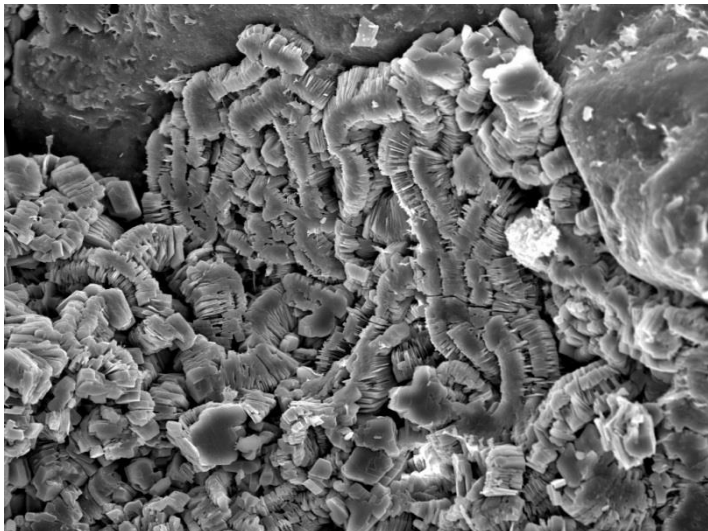
Kaolinit

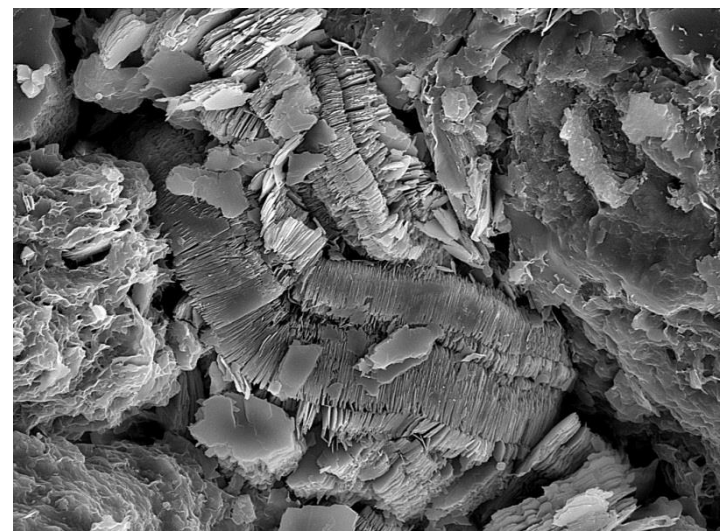
Pow.600x

Pow.950x

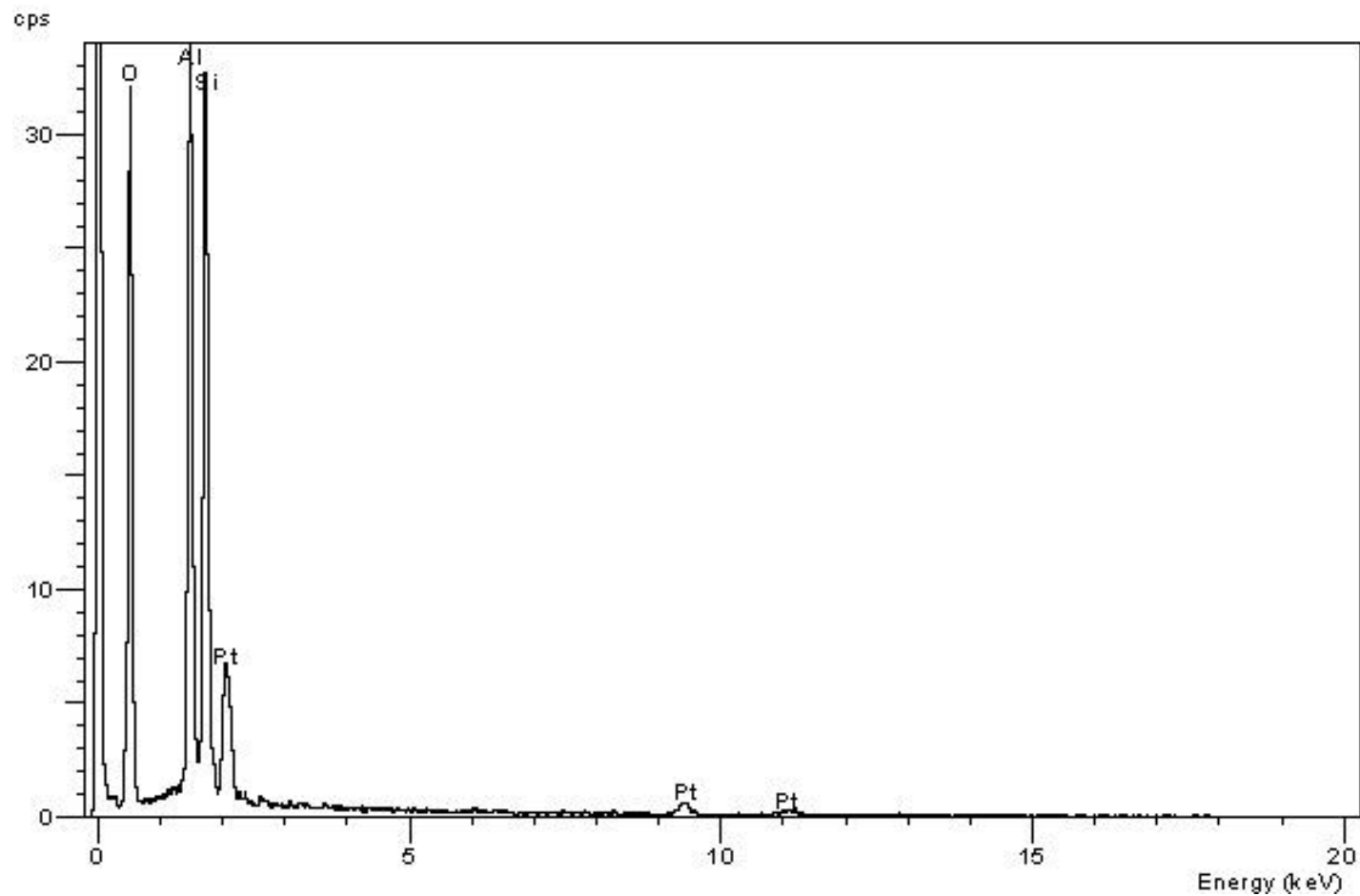

Pow.700x

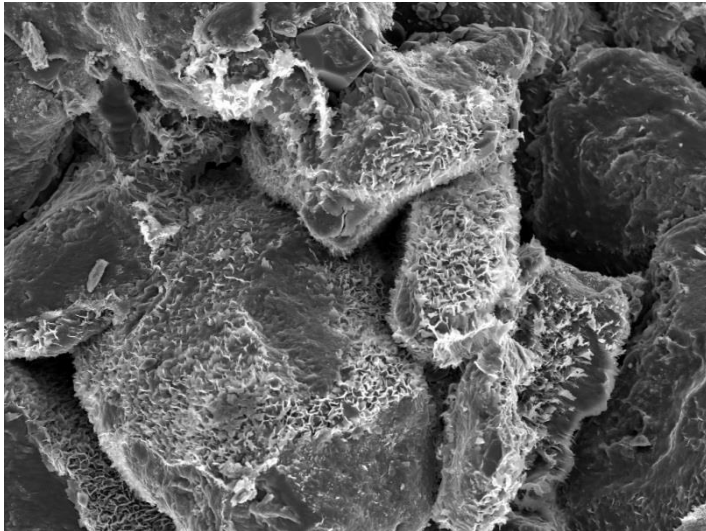
Pow.1700x

Analiza EDS kaolinitu

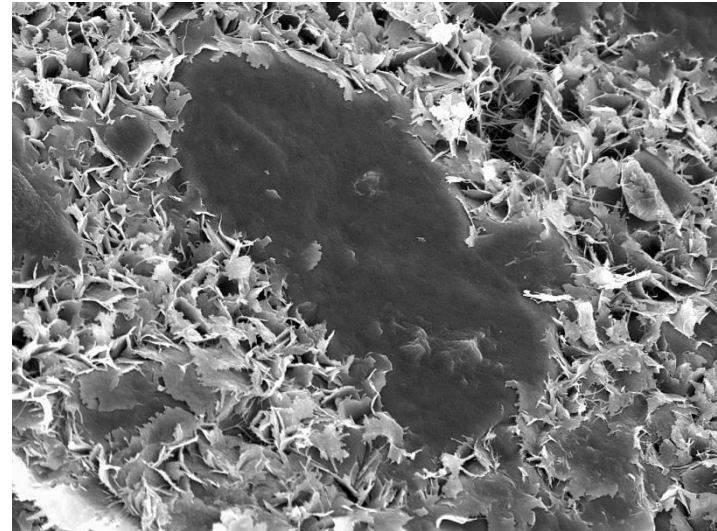

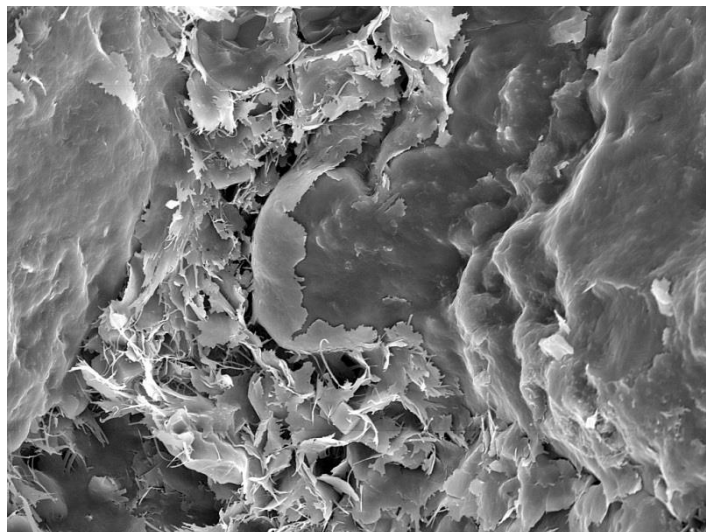
Chloryty

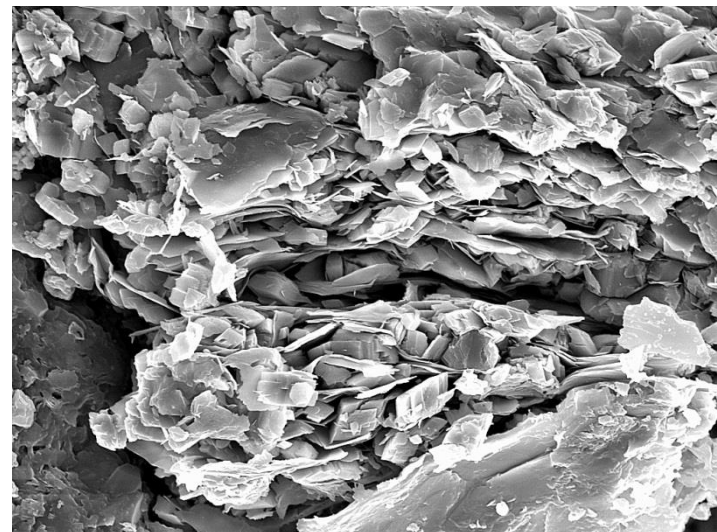
Pow.300x

Pow.1000x

Pow.1200x

Pow.1700x

Analiza EDS chlorytów

